

Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus

3. osa uuringust

keeletõppe pakujate analüüs

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

KULTUURIMINISTEERIUM

SOTSIAALMINISTEERIUM

Uuring on valminud Sotsiaal- ja Kultuuriministeeriumi tellimusel ning rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondi programmi „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA)“ tegevuse 2 „Teadmistepõhise poliitikakujundamise toetamine“ alt.

Raporti on koostanud Tallinna Ülikooli ja Eesti Rakendusüritingute Keskus Centari töörühm ja autorid on Tanel Vallimäe, Triin Roosalu, Epp Kallaste ja Aivar Joorik.

Keeletoimetaja: Tiina Lättemäe

Uuring „Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus“ koosneb järgmistest osadest, mis on eraldi failidena:

1. Lühikokkuvõte, süntees ja poliitikasoovitused
2. Elanikkonna senine kogemus ja nõudlus eesti keele õppe järele
3. **Keeleõppe pakujate vaade eesti keele õppe pakumisele**
4. Tööturuteenusena osutatav eesti keele õpe
5. Metoodikaraport

Tänuõnad

Uuringu autorid tänavad kõiki täiskasvanutele eesti keele õpet pakkuvaid institutsioone, kes vastasid küsimustikule ning nõustusid oma seisukohti intervjuudes selgitama ja avama. Uuringu valmimisse antud panuse eest täname Martin Aidnikku, Maaris Raudseppa, Margarita Kazjuljat ja Laura Kivi. Intervjuude transkriptsioonide valmimise eest täname Maria Antons-Valnerit.

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1 EESTI KEELE ÕPET PAKKUVATE KOOLITAJATE PROFIIL, RESSURSID JA PAKUTAVAD TEENUSED	6
1.1 JURIIDILINE VORM, KEELEÕPPE MAHT, KEELETASEMED, ÕPETAJATE ARV JA KVALIFIKATSIOON	6
1.2 ÕPPE LIIGID, -VORMID JA ÕPET TOETAVAD TEENUSED	9
2 TEENUSEPAKKUJATE VAADE KEELEÕPPE RIIKLIKULE TELLIMUSELE	12
2.1 ÜLDISED HINNANGUD RIIGI TEGEVUSELE KEELEÕPPE KORRALDAMISEL, HANKED JA TELLIMUSED	12
2.2 KOGEMUSED JA HINNANGUD KOOSTÖÖLE INSA-GA: HANGETE TINGIMUSED, KURSUSTE KORRALDUS	16
2.3 KOGEMUSED JA HINNANGUD KOOSTÖÖLE TÖÖTUKASSAGA	18
3 KEELEÕPPE KVALITEET JA SELLE TAGAMISE KORRALDUS	21
3.1 EESTI KEELE ÕPPE KÄTTESAADAVUS JA KVALITEET	21
3.2 TEENUSEPAKKUJATE ORGANISATSIOONISISENE KVALITEEDIKONTROLL	21
3.3 VÄLINE JÄRELEVALVE JA SELLE TÕHUSUS	22
4 TEENUSEPAKKUJATE HINNANG SIHTRÜHMA ÕPIMOTIVATSIOONILE JA TAKISTUSTELE	25
4.1 SIHTRÜHMA MOTIVEERITUS	25
4.2 SIHTRÜHMA TAKISTUSED ÕPPES OSALEMISEKS JA KEELE OMANDAMISEKS	27
4.2.1 <i>Takistustest üldiselt</i>	27
4.2.2 <i>Keelekeskkonna ja hoiakutega seotud takistused eesti keele omandamiseks</i>	29
5 TÄIENDAVATE TOETAVATE TEENUSTE VAJADUS JA ARENGUVAJADUSED KEELEÕPPE PAKKUMISEL	31
5.1 TEENUSEPAKKUJATE HINNANGUD SEOS KEELEÕPPE RESSURSSIDE PUUDUTAVATE ARENGUVAJADUSTEGA	31
5.1.1 <i>Kvalifitseeritud õpetajad</i>	31
5.1.2 <i>Kaasaegsed õppematerjalid</i>	32
5.1.3 <i>Keeleõppe meetodika tulevikku ja õppevorme puudutavad arenguvajadused</i>	34
5.1.4 <i>Milliseid toetavaid teenuseid vajaks sihtrühm teenusepakkujate hinnangul eesti keele omandamiseks?</i>	35
5.2 TEENUSEPAKKUJATE HINNANGUD ARENGUVAJADUSTELE SEOS UUSSISERÄNDAJATE KEELEÕPPEGA	36
5.2.1 <i>Kogemused sihtrühmaga</i>	36
5.2.2 <i>Motivatsioon eesti keelt õppida</i>	36
5.2.3 <i>Keeleõppe meetodika</i>	37
6 TEENUSEPAKKUJATE TEGEVUSVÕIMEKUSE ARENGUVAJADUSED	38
KOKKUVÕTE	41
KASUTATUD KIRJANDUS	44

Sissejuhatus

Raport on kolmas osa rakendusüraingust „Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus“.

Väljaspool kooliharidust võib täiskasvanu eesti keelt õppida kas iseseisvalt, kasutades selleks muuhulgas eesti keele õppeks loodud keskkondi, või osaleda keeleõppekursustel. Eesti keele õppe kursuseid pakuvad erinevad vabaturul tegutsevad koolitajad. Koolitusi pakutakse avatud turul eraisikutele, tööandjate tellitud koolitustena (sh riikliku sektori tööandjad), kuid suured eesti keele õppe koolituste tellijad on töötukassa ja Integratsiooni SA (INSA). Töötukassa tellib viimastel aastatel eesti keele koolitusi veidi alla 2000 inimesele aastas ja INSA ca 2500 täiskasvanule. Kui keskmise koolitusgrupi suurus on 16 inimest, siis tellib INSA ja töötukassa ca 300 koolitust aastas.

Eesti keele õpe on ühelt poolt inimeste soov ja huvi. Teiselt poolt on eesti keele oskuse tase teatud ametikohtadele seatud riiklik nõue. Selleks, et tagada koolituste ühtlane kvaliteet ning koolituste vastavus eksamitel nõutavate oskuste õpetamiseks, viidi 2015. aastal keeleseadusesse (KeeleS) ja täiskasvanute koolituse seadusesse (TäKS) sisse loakohustus tasemeeksamikis ettevalmistavate koolituste korraldamiseks.¹ Kuna tasemeeksameid tehakse A2–C1-tasemele, siis kehtib ka loakohustus nendele tasemetele. Loakohustuse sisseviimine võib ühelt poolt seada turuosalistele selged raamid ning ühtlustada koolituste kvaliteeti, teiselt poolt võib selline reeglistik piirata koolitajate võimalusi pakkuda alternatiivseid ja paindlikus vormis koolitusi.

Käesoleva uuringuosa eesmärk on hinnata mitteformaalse eesti keele koolituse pakkumise võimekust täiskasvanutele: pakutava keeleõppe mahtu, koolitajate ressursse ning eesti keele õppe pakkumist piiravaid ja soodustavaid tegureid.

Kuigi TäKS-i ja KeeleS-i muudatuste käigus 2015. aastal hakati koguma statistikat² muuhulgas keeleõpet pakkuvate asutuste korraldatud koolituste kohta, ei erista kogutavad andmed eesti keele koolituste infot, vaid kõik keelekoolitused on koos. Seega puudub ülevaade eesti keele koolituste pakkujatest, nende pakutavast koolituste mahust, ressurssidest ja piirangutest koolituste pakkumisel. Viimane uuring, kus eesti keele õppe pakkumise olukorda teenusepakkujate küsitlusega kaardistati, viidi ellu 2013. aastal (Saar Poll 2013).

Käesolevas raportis antakse ülevaade täiskasvanute eesti keele õpet läbiviivate organisatsioonide kogemustest ja hinnangutest keeleõppe pakkumisel. Analüüs põhineb teenusepakkujate veebiküsitlusel ning fookusrühma- ja personaalintervjuudel. Lisaks tehti intervjuu INSA ametnikuga, et saada lisateavet INSA-poolse eesti keele koolituste korraldamise kohta. Töötukassa korraldatud eesti keele koolituste korralduse ja mahu ülevaade on uuringu 4. osas. **Veebiküsitlus** tehti 2018. a jaanuaris, et kaardistada kvantitatiivselt koolitajate tegevusnäitajaid. Valim hõlmas neid asutusi, kel on keeleinspektsiooni tegevusluba eesti keele tasemeeksamikis ettevalmistava koolituse korraldamiseks, ning asutusi, kes olid

¹ Selle ajani kehtinud seaduste järgi oli loakohustus seotud koolituse pikkusega. Koolitusloa pidid taotlema koolitajad, kelle korraldatav õpe kestis kauem kui 120 tundi või 6 kuud aastas. Muudatusega kaotati üldine loa taotlemise kohustus ning see asendati vabatahtliku majandustegevusteate esitamisega. Siiski kehtestati loa taotlemise kohustus koolitajatele, kes pakuvad eesti keele tasemeeksamikis ettevalmistavat koolitust. Loa taotlemise kohustuse sätestab KeeleS §28¹ ja majandustegevusteate esitamise võimaluse TäKS §3.

² Haridus- ja Teadusministeerium kogub Eesti Hariduse Infosüsteemis (EHIS) asutuste regulaarse aruandluse kaudu andmeid koolituste arvu ja koolitustel osalejate kohta.

esitanud majandustegevusteate õppekavarühmas „Keeleõpe“. Kutse veebiküsitluses osaleda saadeti 164 teenusepakkujale.³ Küsitluse lõpuks saadi 40 täisvastust, 51 respondenti jättis vormiliselt küsitluse pooleli. Analüüsis kasutatakse kõiki küsitlusele laekunud vastuseid, sh poolikute ankeetide üksikute küsimuste vastuseid. Seetõttu on vastajate arv, kelle andmeid analüüsitakse erinevate küsimuste juures, erinev. Kuna koolitajate üldkogumi karakteristikud pole teada, siis ei ole võimalik hinnata nihet saadud küsitluste vastustes ega ole kindel, et vastajad on esinduslik valim üldkogumis. Seetõttu ei üldistata tulemusi üldkogumile, vaid kirjeldatakse ainult vastajate profiili.

Fookusgrupi- ja individuaalintervjuud toimusid 2018. a veebruaris-märtsis. Intervjuudega koguti koolitajate seisukohti ja selgitusi eesti keele koolituse pakkumise kohta täiskasvanutele. Tallinnas tehti kaks fookusrühmaintervjuud ja üks personaalintervjuu ning Ida-Virumaal viis personaalintervjuud (vt detailsemat ülevaadet küsitluse ja intervjuude läbiviimise kohta meetodikaraportist).

³ Vt täpsemalt meetodikaraportist, kuidas moodustus valim 164 teenusepakkujaga. Algsest valimist langes lisaks ära 7, kes kas õpetasid eesti keelt väga ammu või ei õpeta üldse (EHIS-e andmebaas ei erista keeli).

1 Eesti keele õpet pakkuvate koolitajate profiil, ressursid ja pakutavad teenused

1.1 Juriidiline vorm, keeleõppe maht, keeletasemed, õpetajate arv ja kvalifikatsioon

Täiskasvanute eesti keele koolitajad on koondunud suures osas Harju- ja Ida-Virumaale. Viimase 12 kuu jooksul on küsitlusele vastanud koolitajatest⁴ (N=71) 38% pakkunud keeleõpet Tallinnas (27 organisatsiooni) ja Ida-Virumaa linnades 39% (28, sh Narvas 17% ehk 12 organisatsiooni). Mujal on viimase 12 kuu jooksul keeleõpet pakkunud vastanute seas oluliselt vähem, sh Tartus 6% (4 koolitajat) ja Pärnus 8% (6 organisatsiooni).

Juriidilise vormi poolest on koolitajatest suurim osa eraõiguslikud. 164-st koolitajast 47% on osaühingud või aktsiaseltsid (vt Tabel 1). MTÜ-d ja SA-d moodustavad 37% koolitajatest. Samas on koolitajate seas ka füüsilisest isikust ettevõtjaid, avalik-õiguslikud ülikoolid, kutsekoolid, üldhariduskoolid või ka muud KOV-i hallatavad asutused, keda on kokku 18%.

Küsitlusele vastanute jaotus juriidilise vormi alusel on üsna sarnane üldkogumile. OÜ ja AS on mõnevõrra üleesindatud (kokku 54% vastajatest) ja teised vormid vastavalt alaesindatud.

Tabel 1. Teenusepakkujate jagunemine juriidilise vormi alusel üldkogumis ja küsitlusele vastanute seas

Juriidiline vorm	Üldkogum		Küsitlusele vastanuid	
	arv	%	arv	%
Osaühing	73	45%	33	51%
Aktsiaselts	4	2%	2	3%
MTÜ	55	34%	20	31%
Sihtasutus	5	3%	1	2%
FIE	1	1%	0	0%
Avalik-õiguslik (ülikool)	6	4%	3	5%
Kutsehariduskeskus, rakenduskõrgkool, ametikool	13	8%	6	9%
KOV-i hallatav asutus	1	1%	0	0%
KOV-i hallatav asutus (gümnaasium)	6	4%	0	0%
Kokku	164		65	

Allikas: teenusepakkujate veebilehed, teenusepakkujate küsitlus 2018.

Eesti keele tasemeeksamik ettevalmistavat koolitust võib pakkuda ainult juhul, kui selleks on keeleinspeksioonist saadud luba. 2017. aasta detsembri alguse seisuga oli lubasid väljastatud 55 organisatsioonile. Väljastatud lubade arv jaguneb üsna võrdselt keeleoskustasemete A2–B2 vahel. Vaid C1-taseme lubasid on väljastatud enam kui poole vähematele koolitajatele (vt Tabel 2) Küsitlusega õnnestus proportsionaalselt kõige rohkem katta C1 tasemeeksamik ettevalmistavate koolituste pakkujad.

⁴ Arvesse on siin ja edaspidi võetud nii ankeedile täisvastuste andjad kui poolleli jätnud, kes sellele küsimusele ankeedis vastasid.

Tabel 2. Eesti keele tasemeeksamiks ettevalmistavaks koolituseks väljastatud lubade arv ja pakkujate arv, kes küsitlusele vastasid

	Teenusepakkujate arv, kellel oli 2017. a detsembri alguses eesti keele tasemeeksamikoolituse luba ⁵	Veebiküsitlusele vastanute arv, kellel oli vastava taseme eksami koolitusluba
A2	48	17
B1	50	16
B2	50	17
C1	20	8
Kokku nii tasemekoolitust kui muid eesti keele koolitusi pakkuvate koolitajate arv	55 tasemekoolituse loaga ja 104 muid eesti keele koolitusi pakkuvat koolitajat ⁶	32 tasemekoolituse loaga ja 32 muid eesti keele koolitusi pakkuvat koolitajat ⁷

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Tasemeeksamiks ettevalmistavate koolituste pakkumine on suurem kui muude koolituste pakkumine ning tasemeeksamiks ettevalmistavatest koolitustest pakutakse A- ja B-taseme koolitusi oluliselt sagedamini kui C1-taseme koolitusi. Teenusepakkujate küsitlusele vastanutest on viimasel viiel aastal eesti keele A2-taseme õpet pakkunud 39%, B1-taseme õpet 35% ja B2-taseme õpet 30% vastanud organisatsioonidest. C1-taseme eesti keele õpet pakkusid viimasel viiel aastal 18% küsitlusele vastanud teenusepakkujatest. Muus vormis eesti keelt on viimasel viiel aastal pakkunud 20% organisatsioonidest ja A1-taseme õpet 34% organisatsioonidest. Kuigi elanikkonna ja töötute keeleõppe analüüsist ilmneb, et puuduva keeleoskusega inimesed osalevad koolitustel oluliselt väiksema tõenäosusega kui juba mõningal määral keelt oskavad inimesed, siis koolituspakkujate küsitluse põhjal pakuvad selliseid koolitusi siiski paljud koolitajad.

Reeglina ei ole eesti keele koolitajad ainult eesti keele koolitamisele keskendunud, vaid õpetavad ka muid keeli. Eesti keele õpetamise kõrval on populaarsuselt teine inglise keele õpe, mida on viimase viie aasta jooksul pakkunud 96% küsitlusele vastanud teenusepakkujatest, vene keele õpe, mida on pakkunud 94% vastanutest ning soome keele õpe, mida on pakkunud 91% vastanutest. Neile järgnevad rootsi keel (86%), saksa keel (85%) ning prantsuse keel (83%).

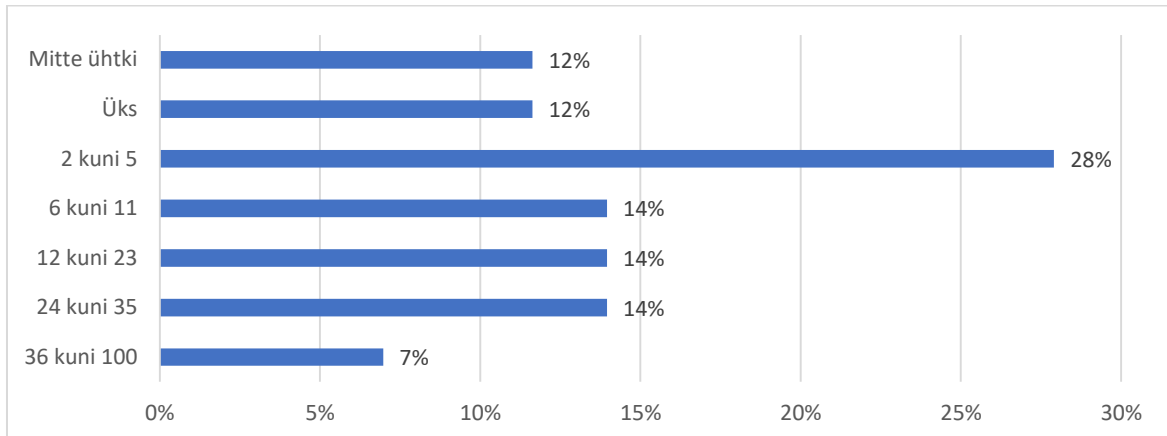
Eesti keele koolituste arv küsitlusele eelneva 12 kuu jooksul oli 40% vastanutel 5 või vähem ehk veidi vähem kui üks koolitus kahe kuu jooksul aastas. Kuni 11 koolitust ehk vähem kui ühe koolituse iga kuu kohta aastas tegid 54% küsitlusele vastanud koolitajatest. 42% (18 vastajat), ehk natuke vähem kui pooled, tegid küsitlusele eelneva 12 kuu jooksul 6 kuni 35 koolitust. Sellest punktist alates on teenusepakkujaid juba selgelt vähem – 36 kuni 100 koolitust tegi 7% ehk 3 teenusepakkujat, sh üks organisatsioon, mis tegi 100 koolitust (Joonis 1).

⁵ 2017. a detsembri alguse seisuga (valimi moodustamise aeg) oli keeleinspeksiooni eesti keele tasemeeksami koolituse loaga nimekirjas kokku 55 koolituspakkujat.

⁶ Joonealuses märkuses nr 3 nimetati, et algsest valimist (164) langes välja 7, kes kas õpetasid eesti keelt väga ammu või ei õpeta üldse.

⁷ Arvesse on võetud ka pooleli jäänud ankeedid.

Joonis 1. Teenusepakkujad eesti keele koolituste arvu järgi küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul (küsitluse vastavale küsimusele vastanute arv on 43)

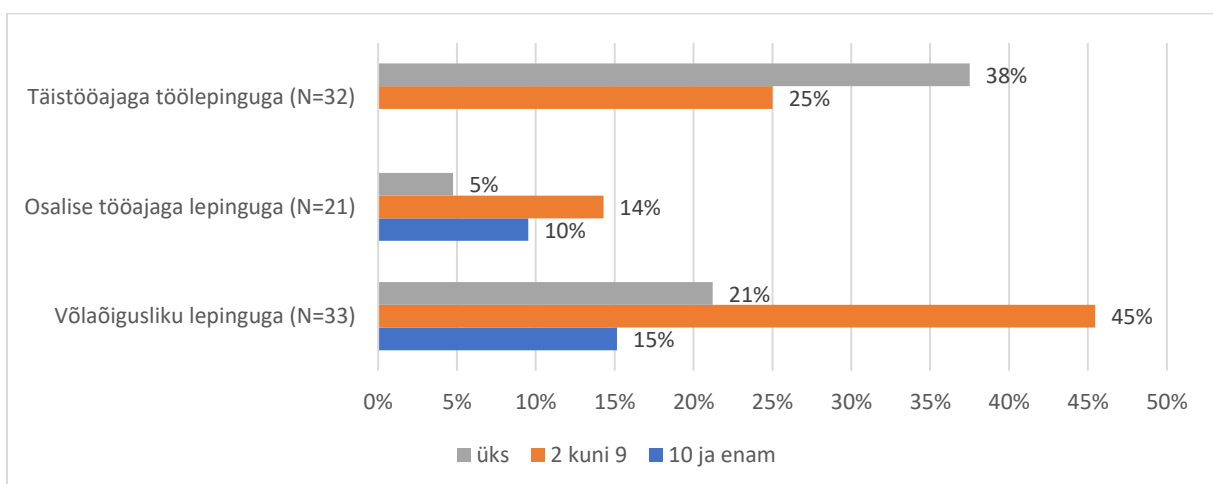

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Keelekoolitajad tegelevad sageli erinevate koolitustega, sh muude koolitustega peale keelekoolituste. Ainult keelekoolitustele on keskendunud vastanutest 39% (21 vastajat) ja lisaks keelekoolitustele pakub **muud koolitusi** 61% (33 organisatsiooni).

Sageli on koolitusasutused projektipõhised organisatsioonid vähese hulga püsitöötajatega ning võlaõiguslike lepingutega palgatud koolitajatega (Joonis 2). Üle kolmandiku ehk **38% (12 organisatsiooni 32-st) on sellised, kus on ainult üks täistööajaga töölepinguga** koolitaja. Kaks kuni üheksa täistööajaga töölepinguga koolitajat on 25%-l (8 organisatsiooni). Üldse puuduvad täistööajaga töölepinguga koolitajad 38% koolitajatel (12 organisatsiooni). Vähestel teenusepakkujatel (29%) on **osalise tööajaga töölepinguga koolitajaid. Töövõtuleping või käsundusleping** on teenusepakkujate seas seevastu väga levinud – 81%-l koolitajatest on võlaõigusliku lepinguga koolitajaid. Rohkem on organisatsioone, kus võlaõiguslike lepingutega töötajate arv viimase aasta jooksul on alla kümne (66%). Kümme või enam võlaõigusliku lepinguga töötajat oli 15% küsitlusele vastanud organisatsioonis. 19% küsitlusele vastanud organisatsioonis ei olnud võlaõigusliku lepinguga töötajaid.

Joonis 2. Teenusepakkujad eesti keele õpetajate arvu järgi küsitluse hetkel, vastavalt töösuhte vormile

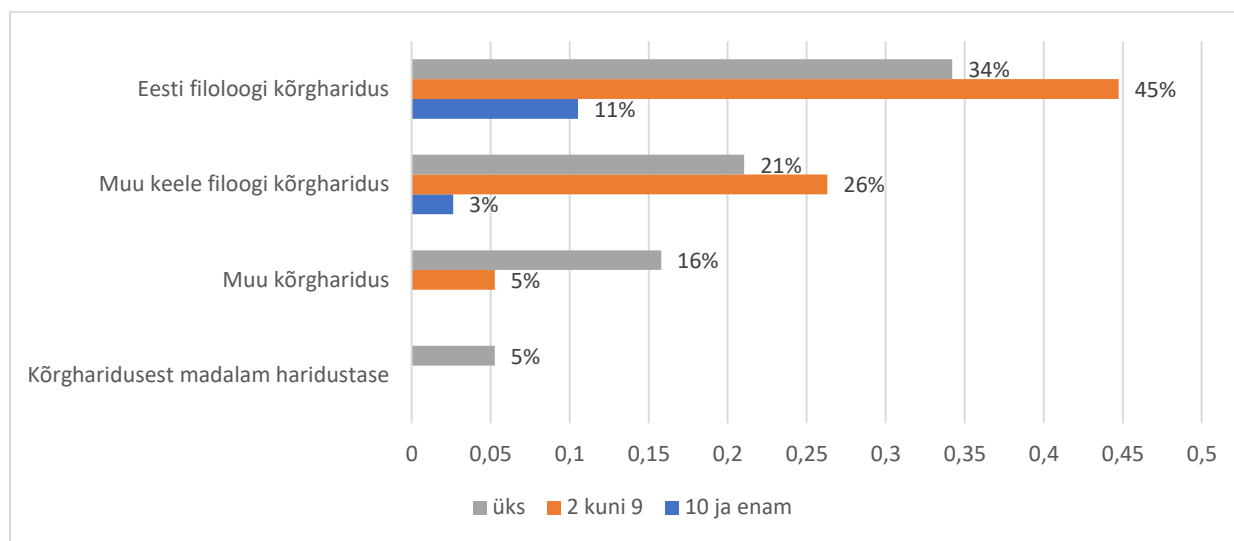

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Seega on ühes organisatsioonis täistööajaga töölepinguga töötavate inimeste arv väike, enamasti üks-kaks inimest, kes võivad, kuid ei pruugi ise olla samal ajal koolitajad. Vastavalt vajadusele, nt hankekonkursi võitmisel, võetakse töövõtu- või käsunduslepinguga juurde vajalik arv koolitajaid (vt selle kohta pikemalt ptk 2.1 ja 5.1).

Valdava enamiku (89%, 34 organisatsiooni 38-st) koolituspakkujate juures töötavad **eesti keele õppe pakkumisel eesti filoloogია kõrgharidusega koolitajad**. Samas on **pooled organisatsioonid** (19 vastanut 38-st), eesti keele õppe pakkumisel kasutanud ka **muu keele filolooge**. Muu kõrgharidusega inimesi on kasutanud 21% organisatsioonidest (8 pakkujat 38-st).

Joonis 3. Teenusepakkujad küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul eesti keelt õpetanud koolitajate arvu järgi koolitajate kvalifikatsiooni lõikes (küsitluse vastavale küsimusele vastanute arv on 38)

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Kokkuvõttes on täiskasvanutele eesti keele õppe pakkujad väga erinevad organisatsioonid. Kuigi valdav osa neist on eraõiguslikud kasumit taotlevad organisatsioonid, on ka mittetulunduslikke organisatsioone ja koole alates üldhariduskoolidest kuni kutsekoolide ja ülikoolideni. Küsitlusele vastanud organisatsioonidest enam kui pooled teevad vähem kui ühe eesti keele koolituse ühe kuu kohta aastas. Suur osa eesti keele koolituste pakkujast on väikesed projektipõhised organisatsioonid, kus on üks-kaks töölepingulist töötajat-projektijuhti, kes korraldavad koolituste pakkumist ja koolitajate palkamist ning vajadust mööda palgatakse projektipõhiselt koolitajaid võlaõiguslike lepingutega. Enamik pakkujaid kasutavad eesti keele koolitajatena eesti filolooge, aga sageli õpetavad eesti keelt ka mõne teise keele haridusega inimesed.

1.2 Õppe liigid, -vormid ja õpet toetavad teenused

Eesti keele koolituste maastik ei ole kujunenud selliseks, et kõik koolitajad pakuvad analoogseid koolitusi, eri pakkujad keskenduvad erinevatele koolitustele. Vaid 34% küsitlusele vastanutest (24 organisatsiooni 71-st) pakuvad tasemeeksamikis ettevalmistavaid koolitusi ja sama palju erialase eesti keele koolitusi (Tabel 3). Oluliselt vähemad, kuid siiski mitmed, on pakkunud keeleõpet keeleklubis ja keelekohvikus ning õpet eestikeelses töökeskkonnas, mida on märkinud umbes kümnendik vastanutest.

Tabel 3. Millist eesti keele õpet on organisatsioon pakkunud viimase 12 kuu jooksul (küsitluse vastavale küsimusele vastanute arv on 71)

	Asutuste arv	Asutuste %
Tasemeeksamiks ettevalmistav koolitus	24	34%
Erialane eesti keele koolitus	24	34%
Keeleõpe keeleteadlaste klubis (sh keeleteadlaste eestvedajate koolitamine)	6	8%
Keelekohvik	5	7%
Õpe eestikeelses töökeskonnas	7	10%
Keeleõpe mentori abil (sh mentorite koolitamine)	3	4%
Eesti keele õpe kutseeksamiks valmistuvatele täiskasvanutele	5	7%
Kutseõppurite ja täiskasvanute gümnaasiumite õppurite täiendav keeleõpe	6	8%
Kõrgkoolide õppurite täiendav keeleõpe	8	11%
Avaliku sektori/kolmanda sektori töötajate eesti keele õpe	7	10%
Üldhariduskoolide pedagoogide täienduskoolitus	6	8%
Täiskasvanute koolitajate ja kutseõppe pedagoogide täienduskoolitus	6	8%
Vene õppekeelega haridusasutuste pedagoogide ja juhtide eesti keele õpe	6	8%
Vene õppekeelega laste ja õpilastega töötavate logopeedide koolituskursus	3	4%

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Õppemeetodite kasutamisel leiavad koolituspakkujad, et koolitustel kombineeritakse klassiruumis õpet (mida pakuvad 100% koolituspakkujatest) erinevate suhtlemist innustavate ja aktiivõppemeetoditega. 92% (36 vastanut 39-st) leiavad, et situatsioonimänge kasutatakse enamikel või kõikidel koolitustel.⁸ Eestikeelsetel üritustel osalemist (nt spordi-, kultuuri- ja meelalahutusüritused) on kõikidel või enamikel koolitustel praktiseerinud 31% (12 pakkujat), õppekäike eestikeelses keskkonda (nt külastused erinevatesse Eesti maakondadesse) 26% (10 vastanut). Küsitluse avatud vastustest on näha, et **aktiivõppemeetodeid peetakse olulisteks**, sest need on tulemuslikud ja meeldivad enamikule õpilastest. Vähem olulisteks peetakse grammatikaõpet ning leitakse, et selle asemel tuleks keskenduda rohkem keelepraktikale, suhtlemisele ja sõnavara arendamisele. Eelistatakse keeleõpet tööl, õpikäike ja ürituste külastamist. Olulisteks peetakse mänge ja suhtlemist.

„Suur rõhk suhtlemisel ja mängudel, sest need vabastavad õpilased pingest.“ (veebiküsitluse avatud vastus)

90% koolitajatest kasutavad kõikidel või enamikel eesti keele koolitustel kuulamistekste (38 organisatsiooni 42-st). Sageli (42%) kasutatakse ka õppevideoid (31 vastanut 42-st) ja e-keskkonnas asuvaid õppematerjale 42% (26 vastanut).⁹

Eesti keele õpet toetavatest teenustest peavad koolituspakkujaist kõige enam (68%, 27 vastajat 40-st) väga olulisteks keelekeskkonda (keskkonna vahetust) puudutavaid tegevusi, 58% keelevajaduse hindamist kursuste eel ja lõppemisel (23 vastanut), 50% keelelaagrite tegevuse arendamist (20 vastanut) ning 45% keeleteadlaste klubide ja keelekohvikute arendamist (18 vastanut). Keeleõpet toetavad teenused, mida veebiküsitluse avatud vastustes lisaks olulistena rõhutatakse, on e-õpe ja e-tugi. Toetavate teenuste

⁸ Ette oli antud loend ning variandid kas kasutatakse „kõikidel“, „enamikel“, „ligikaudu pooltel“, „vähem kui pooltel“ eesti keele koolitustel või „ei kasuta kunagi“.

⁹ Sarnane on õppevahendite tähtsuse järjekord olnud Saar Poll 2013 andmetega võrreldes, mis ei hinnanud aga praktikat, vaid soovitusi INSA-le, et eesti keele õpet parandada (Saar Poll 2013, lk 98).

pakkumist ootavad eesti keele koolitajad ennekõike riigilt. (Keeleõppe metoodikat ja toetavaid teenuseid puudutavate arenguvajaduste kohta vt ptk 5.1 ja 5.2.)

Kokkuvõttes pakuvad eri koolitajad erinevaid koolitusi. On koolitajaid, kes keskenduvad tasemeeksamiks ettevalmistavale õppele, ja selliseid, kes keskenduvad teistele õppe liikidele. Koolitajad tähtsustavad klassiruumis toimuvatel koolitustel aktiivõppemeetodite kasutamist ning keskendumist suhtlusele. Eesti keele õpet toetavate teenustena nähakse ühelt poolt keelekeskkonda, mille loomist peetakse oluliseks, teisalt aga ka keeletaseme testimist enne ja pärast koolitust, mis võimaldab paremini komplekteerida koolitusgruppe ja hinnata koolituste efektiivsust.

2 Teenusepakkujate vaade keeleõppe riiklikule tellimusele

2.1 Üldised hinnangud riigi tegevusele keeleõppe korraldamisel, hanked ja tellimused

Riik on suure hulga eesti keele koolitajate jaoks oluliseks koolituste tellijaks. 68% koolitajatest on teinud viimase viie aasta jooksul eesti keele koolitusi riigi tellimusel (48 organisatsiooni 71-st küsimusele vastanust). Erasektorile on koolitusi teinud ainult 23% (16 organisatsiooni) eesti keele koolituste pakkujatest. Teised tellijad (sh välismaalt) on ära märkinud 11 organisatsiooni (ca 15%). Riiklikest tellijatest on suurim töötukassa, kelle tellimusi on teinud ca 39% koolitajatest (28 organisatsiooni), INSA tellimusi on täitnud ca 14% (10 koolitajat). Muud riigiasutused on olnud tellijaks 10 organisatsioonil (ca 14%).

Peamine tellija on olnud sel perioodil töötukassa 53% teenusepakkuja jaoks (19 organisatsiooni), INSA 19% (7 organisatsiooni), muud riigi ametiasutused 11% (4 organisatsiooni) ning erasektor 17% teenusepakkuja jaoks (6 organisatsiooni) (valida sai ühe vastusevariandi, küsimusele vastas 36 organisatsiooni). Seega on koolitajaid, kes on orienteeritud riigi tellimustele, aga on ka vähemuses olevaid koolitajaid, kelle fookus on erasektoril.

Ka **teenusepakkujate intervjuud** kinnitasid, et suuremale osale koolituspakkujatele on **avaliku sektori tellimused** väga olulised.¹⁰ Seda toonitasid nii Tallinnas ja Harjumaal, aga eriti Ida-Virumaal eesti keele õpet pakkuvad organisatsioonid.¹¹ Esineb äärmuslikku sõltumist riigi tellimustest. Näiteks ühe Tallinna fookusgrupi intervjuus osalenu märkis, et riigi tellimustel on otsustav roll, kas koolituspakkuja tulevikus üldse pakub eesti keele õpet või mitte. Äärmuslik sõltuvus on see võrreldes teiste intervjueritutega, kuivõrd ülejäänud organisatsioonid seda ei väitnud.

Avaliku sektori tellimuste puhul märgitakse, et kuna mahud on näiteks INSA hangete ja SA Innove korraldatud taotlusvoorude¹² puhul küllaltki suured, siis selliste konkursside võitmisel on koolituspakkuja ressursid mahukate hangetega nii hõivatud, et puudub võimekus pakkuda selle kõrval lisakoolitusi. Seetõttu on koolituspakkujaid, kes on Ida-Virumaal ära öelnud erasektori tellimustele või töötukassa klientidele, kuna sobivad õppejõud on juba võidetud INSA hangete või SA Innove konkursside tõttu hõivatud ning häid õppejõude, keda väljastpoolt palgata, ei ole.

Intervjuudes osales koolituspakkujaid, kes ei ole riigihangetest eriti sõltuvad, need on ennekõike suuremas mahus ja mitmekesisest teenust pakkuvad organisatsioonid, kes õpetavad lisaks eesti keelele

¹⁰ Riigi ametiasutused teevad tellimuste puhul ka koostööd kohalike omavalitsustega. Näiteks INSA Ida-Virumaa kohalike omavalitsustega seoses haridustöötajate keeleõppe korraldamisega. Kuid koostööd tehakse ka muude kohalike omavalitsustega. HTM-ilt saavad kohalikud omavalitsused oma piirkonna elanikele taotleda lisakeeleõpet, keeleõppeks raha, koolitusi, ja seda on kasutatud.

¹¹ Konkreetne küsimus esitati rühmaintervjuus igale osalejale. Tallinna intervjuude puhul on rohkem kui poolte jaoks riigi tellimused väga olulised. Ida-Virumaal teenuse pakkujate puhul ei tegele viiest intervjueritust kaks riigihangetega. Eeldame, et intervjuudes nõustus osalema ennekõike see osa teenusepakkujatest, keda riigi tellimused rohkem huvitavad, sest riigi keeleõppe korralduse paremaks muutmine on käesoleva analüüsi keskne eesmärk, mida ka osalemiskutses mainiti.

¹² Vt taotlusvoorude kohta <https://www.innove.ee/eurotoetused/taotlejale/keeleope/>.

muid keeli või pakuvad lisaks muid koolitusi peale keelõppe.¹³ Teised on aga väga sõltuvad riigihangetest ja **vastavalt edukusele riigihangete konkurssidel** pannaksegi jooksvalt paika, mida ja kui palju õpetatakse ning kui palju tööjõudu vajadusel juurde võetakse.¹⁴

Suuremahulised riiklikult tellitavad eesti keele koolitused, mis on osalejale tasuta, mõjutavad eesti keele koolituse turgu. Osa koolituspakkujate esindajaid märgivad, et **eesti keele kursusi ei ole võimalik müüa**, sest riigi **pakutavaid tasuta kursusi on väga palju saadaval**. Inimesed pigem ootavad järgmist tasuta õppimise võimalust, kui maksavad ise, kui välja arvata mõned eriti motiveeritud inimesed, kes on nõus ise maksma, et juurde õppida (vt ka ptk 4.1 tasuta õppe ja motivatsiooni kohta). Seetõttu on väikestel koolituspakkujatel raske hakkama saada. Ühelt poolt on **riigihangeteväliseid tasulisi kursusi neil keeruline müüa**. Teiselt poolt **ei suuda** nad intervjuudes väljatoodud hinnangute põhjal **edukalt võistelda suuremate koolituspakkujatega riigihangete konkurssidel**, sest neil pole piisavalt ressursse, ennekõike õpetajaid. (Sellise jaotuse „väiksemad“ vs. „suuremad“ koolituspakkujad toovad sisse intervjueritud, kuid ei täpsustata, kas peetakse silmas teenuste mahtu, põhikohaga töötajate arvu või lihtsalt kasutada olevate õpetajate arvu.)

Kuivõrd aga praeguses olukorras palgatakse väga paljudel juhtudel õpetajad konkreetsete koolituste jaoks projektipõhiselt tööle väljastpoolt organisatsiooni, siis ei saa väita, et küsimus seisneks organisatsiooni suuruses kui sellises (kui suuruse määramise aluseks võtta põhikohaga töötajate arv). Sest kui osa koolituspakkujaid, kel on põhikohaga tööl vaid mõni inimene, suudab mastaapselt töövõtulepingutega väljast õpetajaid palgata, siis tegelevad nad suuresti **ise projektijuhtimisega** ning on **võimekamad** taotlusi kirjutama, projektipõhiselt koolitusi korraldama, aruandlust tegema jne. Järelikult on osa koolituspakkujatest nn projektimajanduse tingimustega paremini kohanenud kui teised (vt selle kohta ptk 6).

Erasektori tellimused on koolitajatele võimalikuks turuks Harjumaal ja Tallinnas, aga mitte Ida-Virumaal. Intervjueritud Tallinna koolituspakkujatest on paaril olnud peamine tellija erasektor, intervjueritud Ida-Virumaa koolituspakkujatest aga mitte ühelgi. Erasektori **tellimused** – ennekõike peetakse silmas tööandjaid, kes ostavad koolitusi oma töötajatele – on intervjueritute hinnangul **väga konkreetsed ja läbi mõeldud**, sest nende sõnul teab erasektori tellija täpselt, mida tal vaja on. Lisaks on klientide seas ka ettevõtteid, kes otseselt oma töös eesti keele oskust ei vaja, kuid pakuvad oma töötajatele boonuspaketina eesti keele koolitust. Sellised on näiteks rahvusvahelise töötajaskonnaga IT-ettevõtted. Erasektori tellimused on siiski väiksed ja nende osakaal on viimastel aastatel pigem vähenenud, tellimusi tuleb ebasüsteemiliselt. Üheks põhjuseks peavad koolituspakkujad seda, et riik pakub suures mahus tasuta õpet ja ettevõtted saavad töötajad õppima pigem tasuta õppele ning „suurt kursust eriti ei kipu nad enam ise maksma“.¹⁵

¹³ Teenusepakkujate profiili ülevaates märgiti, et lisaks keeleõppele ka muid koolitusi pakkuvaid koolituspakkujaid on tegelikult enamus. Üle poole koolituste liiki puudutavale küsimusele vastanud organisatsioonidest (33) pakub lisaks keelekoolitusele ka muid koolitusi, alla poole teenusepakkujatest (21) pakub ainult keelekoolitusi.

¹⁴ Teatud määral näitab üldist turuolukorda keeleõppe pakkumisel elanikkonnaküsitlus. Elanikkonnaküsitluse andmetel on ca pooled koolitustest viimase kümne aasta jooksul makstud inimeste endi poolt. See viitab, et n-ö eraturg on märkimisväärselt suur (vt elanikkonnaküsitluse raportit).

¹⁵ Täiskasvanutele eesti keele õpet täiendõppena pakkuvate kõrgkoolide esindajatel, kes intervjuudes osalesid, otsesed kogemused riigihangetel konkureerimise ja erasektori tellimuste täitmise korraldamisega puudusid. Kõrgkoolide vaade on rohkem esindatud õppetöö sisu, meetodikat jms puudutavas osas.

Riiklike eesti keele koolituste tellimuste korraldust hindavad teenusepakkujad keskmiselt hindega 4,03 7-pallisel skaalal. Seejuures on veidi kõrgem keskmine hinne töötukassal (4,55) ja madalam keeleinspektsioonil (3.81).

Tabel 4. Hinnangud riigipoolsete keeleõppe tellimuste korraldusele ning riigiasutustele (küsitlusele vastanute jaotus ja keskmine skoor)

	Keskmine skoor	1 – väga halb	2	3	4	5	6	7 – väga hea
Riigipoolsete tellimuste korraldus(N=34)	4.03	5.9%	5.9%	20.6%	32.4%	20.6%	11.8%	2.9%
Integratsiooni sihtasutus (INSA) (N=32)	4.03	6.3%	6.3%	21.9%	31.3%	18.8%	9.4%	6.3%
Eesti Töötukassa (N=31)	4.55	6.5%	9.7%	3.2%	35.5%	12.9%	12.9%	19.4%
Keeleinspektsioon (N=27)	3.81	11.1%	7.4%	11.1%	48.1%	7.4%	11.1%	3.7%

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Märkus. N on küsitluse vastavale küsimusele vastanute arv.

Probleemid, mis intervjuude põhjal eesti keele koolituste pakkujatel riigihangetega seonduvad, on järgmised:

1. Rahastamise järjepidevuse puudumine.
2. Ebastabiilsus erinevate õppevormide tagamisel.
3. Riigihangetel kandideerimise tingimused:
 - a. Hanke võitja valimine madalaima hinna põhjal, mis viib alapakkumisteni, mis omakorda ei võimalda piisava kvalifikatsiooniga õpetajaid palgata ja koolituste kvaliteeti tagada.
 - b. Ranged kvalifitseerumisnõuded (kogemuse nõue) pakkumiste esitamisel ei võimalda osal pakkujatel pakkumistel osaleda.
 - c. Vähe arvestatakse teenusepakkujate senise tegevuse tulemuslikkust (keeleoskuse paranemine, õppijate tagasiside).

Koolituste pakkujad näevad riigihangetega tellitud eesti keele kursusi üldjoontes **positiivsena**, s.o tegevusena, mis on kaasa toonud inimeste keeleoskuse paranemise.

Mitmes intervjuus rõhutatakse, et **riigitellimustega eesti keele koolitustel ei ole järjepidevust**. Kui n-ö euroraha on, siis õpetatakse, kui ei ole, siis ei õpetata. Ning siis on ka osa, riigi tellimustest sõltuvaid koolituste pakkujaid, „näljapajukil“, võeti ühes rühmaintervjuus olukord kokku (vt selle kohta ka ptk 6 planeerimisvõimekuse punkti). Erinevad **õppevormid**, näiteks keelekohvikud ja õppereisid, on sellised õppevormid, mida Ida-Virumaal peaks intervjuueeritute hinnangul riik kogu aeg toetama. S.t need tegevused ei peaks olema projektipõhised ja Euroopa Liidu vahendite abil tehtavad, vaid riiklikult korraldatud ning finantseeritud.

Riigihangete tingimused pälvisid mitmesugust kriitikat. Väga negatiivne suhtumine oli sellesse, kui hoolimata nõudlikest hanketingimustest on võitva pakkumise **otsuse kriteeriumiks vaid hind** ning seetõttu võidab ebamõistlikult madala hinnaga pakkuja. Näiteks tuuakse nn alapakkumise probleemina välja varasemaid kogemused töötukassa korraldatud hangetega (vt töötukassa tingimuste hinnangute kohta alapeatükki 2.3).¹⁶

„Kui me räägime töötukassast, siis seal on olukord tõesti absurdne /.../ hinnad, millega võidetakse, kõige odavamad hinnad, nendega ei ole lihtsalt võimalik tööd teha, kui arvestada sinna õpetajate palgasid, ruumid /.../ ei tea, kuidas nad suudavad selliste hindadega teha koolitusi.“ (V3, Tallinna 2. rühmaintervjuu)

See on sundinud mitmeid teenusepakkujaid niisugustel hangetel osalemisest loobuma. **Alapakkumiste** probleemi riigihangete puhul rõhutatakse eriti Tallinnas toimunud fookusgruupiintervjuudes, kui nad räägivad mh oma Ida-Virumaal tegutsemise kogemustest, ning seda peavad osalenud organisatsioonide esindajad tõsiseks küsimuseks. Alapakkumiste tagajärjeks peetakse ennekõike seda, et **keeleõppe kvaliteet langeb**, kuna neil juhtudel palgatakse õpetajad, kes küsivad vähem töötasu. Need võivad olla õpetajad, kes ei ole väga kõrge kvalifikatsiooniga, teevad koolitusi n-ö haltuura korras muude tööde kõrvalt ja saavad seetõttu leppida väiksema tasuga. Ka veebiküsitluse avatud vastustes rõhutati, et alapakkumised **ei võimalda kaasata paremini kvalifitseeritud õpetajaid**, kes pole nõus oma hinda alandama, ja õpetama asuvad need, kes pole selleks kõige paremini ette valmistatud.

Intervjuudes toimunud aruteludes leiavad teenusepakkujad, et kindlasti tuleks riigihangete konkurssidel **rohkem arvestada** konkureerijate (teenusepakkujate) **senise teenusepakkumise tulemuslikkust** (sh õppijate tagasiside), sarnaselt näiteks ettevõtluskoolitustega, mille puhul on võimalik mõõta, kas koolitus on lõppenud eduka äriplaani kaitsmisega, palju rahastust on see saanud jne.¹⁷

Kritiseeriti hangete puhul ka **teatud konkreetseid tingimusi**, näiteks nõuet, et pakkujal peab olema kogemus hangete läbiviimisel eelneva kolme aasta jooksul, mistõttu ei ole olnud võimalik konkursil osaleda. Hinnates riigi tellimuste korraldust ja hangete läbiviimise protsessi, oldi intervjuudes rahulolematud juhtumite tõttu, kui on esitatud pakkumus, konkurss võidetud, kuid **enne koolituse algust on otsustatud, et projekti ei toimu**.

„Pole viimastel aastatel rahul. Mitu korda oleme esitanud oma pakkumust, võitnud, ning enne koolituse algust on need kas tagasi võetud või otsustatud, et projekt ei toimu. Samuti on hangetes kindel nõue, et pakkujal peab olema „hankekogemus“ viimase 3 aasta jooksul, mis ei anna meile võimalust hankes osaleda.“ (PI nr 4, Ida-Virumaa)

Eelnevate tingimuste tõttu võidavad eesti keele õppe riigihankeid pidevalt **ühed ja samad suuremad koolituspakkujad**. Selle üle kurdavad nii küsitluse avatud vastustes kui intervjuudes pigem väiksemas mahus keeleõpet pakkuvad koolituspakkujad. Kõige hullem variant teenusepakkujate intervjuude põhjal, kui pidada silmas keeleõppe tulemuslikkust ja kvaliteeti, on see, kui järjepidevalt võidavad hankeid suuremad koolituspakkujad, kes ühtlasi teevad alapakkumisi. Ning pigem on Tallinna fookusrühma

¹⁶ Alapakkumise probleemi ei tõstatata teenusepakkujate intervjuudes INSA hankekonkursside puhul (vt INSA-t puudutavate hinnangute kohta alapeatükki 2.3). Samuti selgub INSA töötajaga tehtud intervjuus, et praegu moodustab hinna osakaal INSA hankekonkursside lõpphindest kuni veerandi, ülejäänud annavad sisu puudutavad komponendid.

¹⁷ Teatud juhtudel toimub see sisult ka praegu. Nt intervjuus INSA esindajaga ilmnes, et sh koostöös keeleinspeksiooniga on lisaks õppekavadele üle vaadatud seda, kuidas koolituspakkujad ennast kirjeldavad, varasemat töökogemust, õpetajate kvalifikatsiooni vastavust jne.

intervjuudes osalenud ja ka Ida-Virumaal õpetamise kogemusega teenusepakkujate sõnul seda ette tulnud Ida-Virumaa linnades eesti keele õppe hangete puhul.

„Riigihankeid võidavad ühed ja samad firmad. Õpetajad on ühed ja samad (odav töötajad, poolpensionärid). /.../ Tugevad väikefirmad ei saa hangetel osaleda ja peavad krosside eest töötama teistele suurematele firmadele. Praegune süsteem on riigi raha sihipärane suunamine riigi taskust konkreetsete suurfirmade taskusse.“ (veebiküsitluse avatud vastused)

Kokkuvõttes on eesti keele koolituste pakkumisel riigi tellimused väga suure tähtsusega ning vaid väga väike hulk pakkujaid teeb erasektori tellimusi. Riigi tellimused on viimastel aastatel kasvanud, kuid need sõltuvad selgelt Euroopa toetuste tsüklisest ning seetõttu on ka eesti keele koolituste pakkumise turg tsükliline. Tsükliline riiklike tellimuste kõikumine ja projektipõhine, riigihangetele vastav koolituste pakkumine viibki selleni, et koolituste pakkujad on projektipõhised organisatsioonid, mis ei suuda püsivalt eesti keele koolitajaid palgal hoida. Stabiilsemad on sellised suuremad koolituste pakkujad, kes pakuvad lisaks teiste valdkondade ja keelte koolitusi, mis vähendab sõltuvust tsüklilisest ja projektipõhisest eesti keele koolituste tellimustest. Suur riiklike tellimuste osatähtsus on viinud erasektori tellimuste languseni ning on oht sellise turu tekkeks, kus ostjateks on ainult kaks-kolm riiklikku asutust.

Riigihangete kriteeriumitest arvustavad koolituste pakkujad hangete valikukriteeriumina ainult madalaima hinna, mitte majandusliku soodsuse, mis võtaks arvesse näiteks varasemat keelekoolituste tulemuslikkust, kasutamist. Ainult hinnapõhine otsustamine omakorda viib alapakkumiste ja seeläbi madalama kvaliteediga koolitusteni. Samas kritiseeritakse liiga kõrgeid varasema kogemuse nõudeid, mistõttu tuleb näidata kogemusi viimase kolme aasta jooksul. Selliste tingimuste tõttu kvalifitseeruvad pakkuma vaid pikaajalise kogemusega ja suuremad pakkujad ning väiksemad koolituspakkujad ei saagi riiklikele koolitustellimustele konkureerida, samuti on takistatud uute pakkujate tulek turule ja lõpptulemusena väheneb konkurents eesti keele koolituste turul.

2.2 Kogemused ja hinnangud koostööle INSA-ga: hangete tingimused, kursuste korraldus

Eesti keele õppe koolitajad tõid esile järgmisi probleeme, mis INSA tellimuste ja nende täitmisega seoses on ilmnunud:

- 1) Aegunud kursustel osalejate nimekirjad.
- 2) Kursusest loobuja asendamise süsteemi puudulikkus.
- 3) Tasuta koolitusega kaasnev osalejate vähene motiveeritus.
- 4) Liiga suured grupid.

Keeleõpet pakkuvatele organisatsioonidele valmistab probleeme asjaolu, et sihtgrupp ei saa alati aru, et kursusele registreerumine käib INSA, mitte koolituspakkuja kaudu. Koolituspakkujatele teeb muret ka see, et huviliste registreerumisenimekirjad on mitu aastat vanad¹⁸ ning paljud nimekirjas olijatest ei soovi enam

¹⁸ INSA korraldab ESF-i vahendite eest lõimumiskoolituste raames eesti keele koolitusi. Koolituspakkujate leidmiseks korraldatakse riigihanked ning ostetakse sisse keeleõppeteenus ning samas registreerib INSA ise ka koolitustel osalejad. INSA esindajaga tehtud intervjuust selgub, et 2015. a oli INSA-l võimalik luua 540 õppekohta. Kuid registreerimine avati ilma piiranguteta, et saada teada, kui palju üldse inimesi eesti keelt õppida tahab. Selle tõttu tekkis eesti keele koolitustele järjekord 6000-le inimesele, kes järjest koolitustele on suunatud. Kuna järjekord oli väga pikk, siis on läinud aastaid, et selle järjekorra järgi inimesed koolitustele jõuaksid.

keeleõpet. Tekkinud on paradoksaalne olukord, kus paberil on kõik kursuse kohad täis, aga reaalsuses kas ei ole õppur enam üldse huvitatud, lõpetab varsti kohalkäimise või lihtsalt ei soorita nõutud 80% kursuse mahust. Küllaltki palju on katkestajaid, samas ei tohi õppurit kergekäeliselt loobujaks määrata ja uut inimest asemele otsida. Uue inimese leidmise aken on lühike. Kuid näiteks Narva puhul tuuakse ka näide, kus tegelikult ei olegi kedagi asemele võtta – sellise keeletasemega sellisele kursusele ei ole seal kliente. Aga kui õppur vähemalt 80% koolituse mahust ei läbi, siis tema eest pearaha ei saa. Kokkuvõttes ei ole **süsteem piisavalt efektiivne ja raiskab raha, mis väljendub suures katkestajate arvus.**¹⁹

Keeleõpet pakkuvate organisatsioonide hinnangul on üks põhjus, miks süsteem ei ole efektiivne, see, et **keeleõpe INSA kursustel on täiesti tasuta**, mistõttu õpinguid ei võeta alati tõsiselt ega olda motiveeritud. Ühes intervjuus pakutakse lahendusena, et koolitusel osalejate omaosalus võimaldaks süsteemi teha efektiivsemaks, s.t vähendada katkestajate osakaalu.

Grupid on liiga suured, sest 15–16 õppuri puhul ei suuda õpetaja kõigile tähelepanu pöörata. Pigem peetakse optimaalseks maksimaalselt 10–12 inimest grupis, mille puhul on võimalik tagada kvaliteetne õpe (selles osas ollakse rahul töötukassaga, vt järgmine pkt). Samas tasakaalustab gruppide suurust suur katkestajate hulk.

Positiivsena nähakse hiljuti tellima hakatud inglise keele baasil gruppe, millesse satub ka vene emakeelega inimesi, eriti Tallinnas.

INSA tellitud mitmesuguste **erinevate keeleõppevormide olemasolu** peetakse intervjueritud keeleõppe pakkujate poolt positiivseks. Näiteks keelekohvikute ja -klubide tegevus on kõrgemate keeletasemetega inimestele asjakohased täiendõppevõimalused. Positiivne on ka keeleõppe ühitamine õppekäikudega, kuna näiteks paljud Ida-Virumaa õppurid ei ole kunagi Lõuna- ega Lääne-Eestit külastanud. Õppekäikudega tekib suurem huvi ja side Eestiga laiemalt. Koolituspakkujate sõnul on suure hulga erinevate keeleõppevormide esilekerkimisega tekkinud probleem, et **inimesed ei orienteeru nende vormide vahel** ega tea, mida milliselt õppevormilt oodata. Sihtgrupp ei mõista keeleõppevormide erinevust hoolimata sellest, et seda on põhjalikult INSA lehel seletatud. On esinenud teadmatust, et registreeruti just keelekohvikusse, mitte tavapärasele kursusele.

INSA hanked on väga suuremahulised – koolituspakkujatel pole pakkuda nii palju õpetajaid korraga.²⁰ See tähendab, et koolituspakkujal tuleb juurde võtta ka selliseid õpetajaid, kellega varasem koostöökogemus puudub. Teisalt on jäänud osale teenusepakkujatest mulje, et INSA hangete puhul ei ole ühispakkumisi teise koolituspakkujaga võimalik teha. Tegelikult on INSA julgustanud sellist koostööd tegema, ent sellest ei olda väga hästi teadlikud.²¹ Teenusepakkujaid häirib INSA koolituste tegemisel projektipõhisus ja üldisem eesti keele koolituste tellimise ebakindlus, mis takistab koolituspakkujatel tulevikku planeerida.

¹⁹ INSA esindajaga tehtud intervjuust selgub, et katkestajaid oli 2015. a ja 2016. a vastavalt 13% ja 17%. Reeglina jääb see alla 20%, mõnel aastal on natuke suurem, mõnel väiksem. Katkestajate osakaal on suurem siis, kui keelekursus on jäänud suveperioodi ehk alanud kevadel. 2017. a oli katkestajaid ca 18%.

²⁰ INSA töötaja mainib intervjuus, et eelmise ESF-i projekti raames olid rühmad ja mahud väiksemad. Sai teha ühe rühma kaupa ja oli rohkem teenusepakkujatest partnereid, ligikaudu 10 (2015–2017 on olnud püsivalt kuus partnerit ning 2018 kolm, kuna keeleõppe maht ja raha on vähenenud). Varem oli partnerite seas ka FIE-sid. Praegu nõuab INSA suurt mahtu, et terve aasta jooksul õpetataks, see on INSA hinnangul seadnud ilmselt väiksematele keelekoolitajatele piirangud, et nad ei saa osaleda hankekonkurssidel.

²¹ INSA hanketingimustes on eraldi välja toodud, et saab teha ühispakkumisi. Pigem on, nagu selgus intervjuus INSA töötajaga, keelefirmad ise hoidunud koostööst ja teinud pakkumusi üksi.

Kui ESF-i projektiperiood 2020. a lõpeb, siis ei teata, mis edasi saab, kas Eesti riik jätkab ise tasuta eesti keele koolituste pakkumist ja finantseerimist.

2.3 Kogemused ja hinnangud koostööle töötukassaga

Koolituspakkujad töid töötukassa korraldatavate eesti keele riigihangete ja koolitustega seoses esile järgmisi probleeme:

- 1) gruppide ebaühtlus, mis väljendub
 - a. haridustasemes,
 - b. vanuses,
 - c. tervisest tuleneva kaasatootamise võimekuses;
- 2) keeleoskuse määramise pädevus töötukassa poolt;
- 3) eesti filoloogias hariduse nõue hanketingimustes;
- 4) ainult hinnapõhine riigihanke võitja otsustamine ja seonduvad alapakkumised hankekonkurssidel;
- 5) hankekoolituste toimumine päevasel ajal, mis vähendab koolitusteks kasutatavate kvalifitseeruvate õpetajate arvu.

Töötukassa kursused, mille eesmärgiks tasemeeksami sooritamiseks valmistumine, on **ebaühtlased** osalejate haridustaseme poolest, mis takistab tõhusat ja kiiret õpetamist. Samuti on ebaühtlane vanuseline koosseis, vanematele inimestele on kursuse intensiivsus proovikiviks. Probleem on ka vähenenud töövõimega inimeste kaasatootamiskeskused.

Töötukassa koolitustes ollakse **rahul gruppide suurustega**, sest üle 12-inimeselises grupis ei suudetaks kvaliteetset õpet tagada. Positiivse mulje on jätnud ka töötukassa **pidev ja süstemaatiline töö** potentsiaalsete õppuritega. Ühe näitena siiski märgitakse, et inimene on pidanud pikalt ootama, on soovi avaldanud mitu kuud enne, kui töötukassa on ta keelt õppima suunanud. Sellist kriitikat pole aga palju.

Rohkem küsimusi on tekitanud töötukassa **pädevus keeleoskuse määramisel**. Keeleoskus on kliendil hinnatud kas paremaks või kehvemaks, kui see tegelikult on. Intervjuudes leiti, et **koolitaja peab ise saama rühmade komplekteerimisel rohkem otsustada**, et gruppide tase oleks ühtlasem. Nii seetõttu, et ei oleks koos erineva haridustasemega inimesed, keda tuleb erinevalt õpetada, kui eriti aga seetõttu, et keeleoskus oleks rühmas sarnasem.²² Vähemalt osaliselt toimib praktika, kus koolitajad juba praegu testivad ise koolitusele tulevaid inimesi ja jagavad neid gruppidesse.

„No meie koostööpartner on töötukassa, ta on nii tark, et ei ole vaja. Et „me ise testime nad ära.“ Ja siis tulevad inimesed koolitusele ja siis hakkavad ära langema /.../ alates sellest aastast on tõesti töötukassa hakanud suunama meile juba testimisele /.../ ja siis me juba testime ta ära ja vaatame, kas ta üldse meile sobib. Enne seda sellist asja meil ei olnud. /.../ see sisemine rühma tase oli siis väga erinev.“ (V3, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Töötukassa keeleõppe korralduse kaardistuse järgi (vt töötukassa keelekoolituse raportit) on töötukassa praktika selline, et töötukassas määratakse töötukassa ja töötukassa konsultandi omavahelises koostöös

²² Nt Luga 2016 mainib Sillamäe kogemuse põhjal, et töötukassa kursustel on õppinud koos erineva keeleoskusega õppurid, mis on tekitanud raskusi nii kursuse läbiviijatele kui ka kursusel osalejatele (Luga 2016).

keeleõppe vajaduse tuvastamisel inimese esialgne keeletase, misjärel peab koolitaja koolituse alguses kursusele tulnud inimesed testima ning tulemuste järgi grupid moodustama.²³ Teenusepakkujate uuringust ilmneb, et selline praktika ei ole rakendunud kõikides regioonides ega alati ühtlaselt. Teenusepakkuja kirjeldab olukorda, kus eelmisel aastal ühes piirkonnas moodustatud koolitusgruppide korral testimist ei toimunud ja töötukassa oli grupid juba kokku pannud. Samas teistes piirkondades keelekoolitajapoolne testimine siiski toimus. On ilmne, et töötukassa töötajatel puudub kompetents keelekoolitusgruppide täpsemaks komplekteerimiseks ning kasutusele võetud praktikad, kus keelekoolitaja teeb enne koolitust testi, et inimese sobivust gruppi hinnata, toetavad ka keelekoolitajad. Sellise praktika rakendamine **tuleks tagada ühtlaselt kõikides piirkondades** ja kõikide keelekoolitusgruppidega.

Töötukassa kui partneri puhul pälvis mõnevõrra kriitikat liigne detailsus ja dokumentatsioon n-ö näpuga järje ajamine. Töötukassa võtab väidetavalt liiga tõsiselt õppurite selliseid kaebusi, mis pole pakkujate meelest asjakohased – näiteks kui esitatakse kaebus, et kursusel seletatakse eesti keeles –, sest teenusepakkuja hinnangul eesti keeles seletamist kõnealune õppemetoodika ette näebki. Samuti ei ole õppuritel varasemat kogemust näiteks aktiivõppega, mis võib põhjustada neis vastuseisu, aga aktiivõppelemendid on jällegi metoodikaga kooskõlas.

Konkreetsete riigihangete kriteeriumite kriitikana kerkis töötukassa hangetes esile **eesti filoloogia** või eesti keele õpetaja hariduse nõue koolitajatele, mille otstarbekuses kaheldakse, arvestades et ka muu keele õpetajate oskused võivad olla piisavad eesti keele õpetamiseks (vt pikemalt selle teema kohta ptk 5.1.1).

Töötukassa riigihangetele heidetakse ette, et kuigi hankel osalemiseks on palju erinevaid tingimusi, siis **otsustavaks faktoriks on vaid hind**. Teenusepakkujad ei saa aru, kuidas on võimalik selliste hindade juures kulusid, eriti õpetajate kasvanud töötasu, katta. Mitmed koolituspakkujad on loobunud töötukassa konkurssidel osalemast, kuna ei suuda konkursi võitmiseks vajaliku hinnaga keeleõpet pakkuda (vt ka ptk 2.1).

Töötukassa puhul tõstetakse positiivsena esile **hanketingimuste selgust ja arusaadavust**, mõne teise tellija poolt korraldatud konkurssidel tahetakse väidetavalt liiga palju asjasse puutumatut ja ebaolulist infot. Teenusepakkujatele meeldib töötukassa kursuse rahastamismudeli juures, et **minimaalne tasu kursuse eest on tagatud** ning koolituspakkuja ei pea võtma ülearu suuri riske seoses väljakukkuvate õppuritega. (Vt töötukassa tingimuste kohta pikemalt käesoleva uuringu 4. osa „Tööturuteenusena osutatav eesti keele õpe“ ptk 1.2, 1.3 ja Lisa 6.)

Töötukassa koolituste probleem on veel see, et hankekoolitused toimuvad päevasel ajal ja sel ajal pole keelekoolitajatel **piisavalt kvalifitseeritud õpetajaid** pakkuda (vt pikemalt selle kohta ptk 5.1).

„Töötukassa hangetesse sageli ei lähe just seepärast, et õppetöö peab olema päevasel ajal, aga põhikohaga õpetajaid ei ole või on üksikuid, mis seab koolid olukorda, et õppetööd saab läbi viia põhitöö kõrvalt tööd tegevate õpetajatega õhtusel ajal.“ (veebiküsitluse avatud vastus)

²³Töötukassa keelekoolituse raporti ptk 1.5.1 kirjeldab, kuidas TK hindab keeletaset ja suunab koolitusele. Alguses määratakse inimese ja konsultandi koostöös keeletase, mille järgi inimene suunatakse koolitusele. Seejärel testitakse koolituse alguses keeleoskust ning määratakse inimesed gruppidesse. Ning ptk-is 1.2.3.2 on toodud nõuded keeleoskustaseme eel- ja järelhindamiseks keelekoolitajatele. Selle põhjal ilmneb, et ei lähtuta mitte inimese n-ö ametlikust keeleoskuse tasemest, vaid tegelikust oskusest.

Kokkuvõttes on teenusepakkujate käsitletud INSA ja töötukassa eesti keele koolituse riigihangetega seotud probleemide ja tugevuste pilt esitatud järgmises tabelis.

Tabel 5. INSA ja töötukassa riigihangete tingimustega seotud probleemid (-) ja tugevused (+)

	INSA		Töötukassa	
	-	+	-	+
Grupid	Aegunud kursustel osalejate nimekirjad		Pikk ooteaeg koolituse vajaduse otsusest koolituse alguseni	Minimaalne tasu koolituse eest on tagatud ka juhul, kui katkestatakse
	Kursusest loobujate asendamise süsteemi puudulikkus			
	Tasuta koolituste võimalus ilma sanktsioonideta katkestamisel viib madala motivatsioonini osalemiseks			Süsteemaatiline töö koolitatavatega töötukassa poolelt
	Planeeritud grupid (kuni 16 inimest) on liiga suured		Grupid ei ole komplekteeritud hästi (haridusest, vanusest, tervisest tulenevad ebakõlad) ja koolitajapoolset testimist ei kasutata süstemaatiliselt	Planeeritud gruppide suurus (12 inimest) on hea
Keeleõppevormid	Inimesed ei tee vahet erinevatel keeleõppevormidel	Erinevad keeleõppevormid (sh keelekohvikud, õppekäigud) võimaldavad inimestel endale sobiva valida		
Riigihangete üldised tähelepanekud	Hanked on väga suuremahulised, mis ei võimalda väikestel pakkujatel osaleda		Hanked on väga suuremahulised, mis ei võimalda väikestel pakkujatel osaleda	
	Tellimused sõltuvad suurelt struktuurivahendite rahastamise tsüklist		Riigihangetel võitva pakkumise valik ainult hinnapõhiselt, mis viib kvaliteedi alla	Hanketingimused on selged ja arusaadavad
Õpetajate arvu piiravad tingimused			Hankekoolituste päevane aeg piirab kasutatavate kvalifitseeruvate õpetajate arvu	
			Eesti filoloogia või eesti keele õpetaja hariduse tingimus piirab kvalifitseeruvate õpetajate arvu	

3 Keeleõppe kvaliteet ja selle tagamise korraldus

3.1 Eesti keele õppe kättesaadavus ja kvaliteet

Teenusepakujate veebiküsitlusest ilmneb, et praegust **eesti keele õppe kvaliteeti** hinnatakse keskmiseks või keskmisest paremaks (Tabel 6). Konkreetse komponendina, millega esineb probleeme, märgiti probleeme õppevormiga, mille märkis 45% küsimusele vastanutest. Probleeme õpetajate kvalifikatsiooniga märkis 37% ja keeleõppe sisu kvaliteediga 28% organisatsioonidest. **Eesti keele õppe kättesaadavust** hinnatakse veelgi kõrgemalt. Mitte keegi vastanutest ei arvanud, et see oleks väga halb. Umbes kuuendik vastajatest peab kättesaadavust väga heaks. Komponentidena, millega on kättesaadavuse juures probleeme, märgiti kõige rohkem, s.o 31% küsimusele vastuist, et keeleõpe pole mõnes piirkonnas kättesaadav. Lisaks märkis 24% vastajatest, et tasuta õppe maht ei ole piisav. Leiti ka, et informatsiooni pole piisavalt (18%) ning täiendõppena pakutava keeleõppe maht tervikuna pole piisav (10% küsimusele vastanutest).

Tabel 6. Hinnang eesti keele õppe praegusele kvaliteedile ja kättesaadavusele (N on küsitluse vastavale küsimusele vastanud teenusepakujate arv)

	Keskmine skoor	1 – väga halb	2	3	4	5	6	7 – väga hea
Eesti keele õppe kvaliteet (N=38)	4.13	2.6%	5.3%	23.7%	26.3%	31.6%	7.9%	2.6%
Eesti keele õppe kättesaadavus (N=37)	5.00	0.0%	2.7%	5.4%	27.0%	35.1%	13.5%	16.2%

Allikas: teenusepakujate küsitlus 2018.

Seega võib öelda, et teenusepakujad hindavad eesti keele õppe kvaliteeti ja kättesaadavust suhteliselt heaks, eriti kõrgelt aga selle kättesaadavust.

3.2 Teenusepakujate organisatsioonisisene kvaliteedikontroll

Koolituste pakujate endi kvaliteedikontrollisüsteemi kuulub

- 1) õppurite keeleoskuse hindamine ja tasemeeksamiks ettevalmistavate koolituste korral keeleksami sooritusprotsendi jälgimine;
- 2) koolitatavatelt ootuste ja tagasiside kogumine enne ja pärast koolitust ning koolitajalt pärast koolitust;
- 3) pidev infovahetus koolitajaga koolituse käigus;
- 4) õpetajate koolitamine, meetodiku osalemine koolitustel ja õpetaja juhendamine;
- 5) juhtkonnapoolne koolituste paikvaatlus.

Tavaliselt **hinnatakse õpilaste keeleoskust** nii koolituse alguses kui lõpus. Küsitlustulemuste põhjal algab eesti keele koolitus keeleoskuse hindamisega üldjuhul 92%-l vastanud organisatsioonidest. Keelekoolitus lõpeb üldjuhul keeleoskuse taseme hindamisega 85%-l vastanud organisatsioonidest. 8% organisatsioonidest märkis, et neil keelekoolitus üldjuhul ei alga keeleoskuse hindamisega ning 15% märkis, et nendel keelekoolitus üldjuhul ei lõpe keeleoskuse taseme hindamisega.

Tagasisidet õpilastelt kogub küsitlustulemuste põhjal enne koolituse algust pidevalt 77%, mõnikord 9% ning üldse ei kogu 9% organisatsioonidest (ei oska öelda 5%). Koolituse vältel kogub õpilaste tagasisidet pidevalt 67%, mõnikord 19% ning ei kogu 9% organisatsioonidest (ei oska öelda 5%). Pärast koolituse lõppu kogub õpilaste tagasisidet pidevalt 86%, mõnikord 9% organisatsioonidest (ei oska öelda 5%). Võib öelda, et valdav enamus teenusepakkujaid kogub pärast koolituse lõppu õpilaste tagasisidet.

Kõik intervjueritud ning küsitluses osalenud organisatsioonid koguvad õppijate **tagasisidet peale koolituse lõppu**. Maksimaalsel juhul tehakse tagasisideküsitlusi õpilastele nii õppe alguses, selle vältel kui pärast õppe lõppu. Tagasisideküsitlusi tehakse ka õpetajatele. Koolituspakkujate esindajad rõhutavad ka pidevat kontaktis olemist, sh vestlusi nii õpetajate kui õpilastega, et ettetulevaid küsimusi ja probleeme jooksvalt lahendada.

Intervjuudest teenusepakkujatega ilmneb, et **mida suuremas mahus teenust pakkuv organisatsioon, seda mitmekesisem on meetodite valik**, mida kasutatakse teenuse kvaliteedi tõstmiseks. Väiksemad koolituspakkujad, kes pakuvad teenust väiksemas mahus, toovad välja väiksema ringi meetodeid, millega nad teevad kvaliteedikontrolli ja arendavad pakutavat teenust.

Lisaks õppijate tagasiside kogumisele märgivad suuremas mahus teenust pakkuvad koolituspakkujad õppijate tasemeeksamite sooritamise analüüsi, õpetajate kompetentsuse arendamist koolitustel, õpetajate eneseanalüüsi, metoodiku tundide külastamist. Kui õpetajad on palgatud töövõtulepinguga n-ö väljastpoolt, siis käib organisatsiooni esindaja ka tundides kohapeal ja vaadatakse, kuidas tund läbi viiakse. Üks intervjueritud organisatsioon toob näitena välja, et lisaks klientuuri soovide ja vajaduste analüüsile külastavad koolituspakkuja töötajad ka välisriikide täiskasvanute koolitusasutusi ja uurivad nende õppeformaati. Kvaliteedikontrolli käigus tehtud analüüsi põhjal on intervjueritud koolituspakkujad teinud muudatusi koolituste mahus, koolitamise tempos ja ajakavas, on viidud sisse uusi õppeformaate, uusi metoodilisi lahendusi. Suurendatud on iseseisva töö mahtu ja praktikat, nt teatrikülastused, telesaadete arutamine, kuid muudetud on ka testimise formaati.

Kokkuvõttes ilmneb, et mida suuremas mahus teenust pakub organisatsioon, seda mitmekesisem on meetodite valik, mida kasutatakse teenuse kvaliteedi parandamiseks. Lisaks õppijate tagasiside kogumisele märgivad suuremas mahus teenust pakkuvad keelekoolitajad õppijate tasemeeksamite sooritamise analüüsi, õpetajate kompetentsuse arendamist koolitustel, õpetajate eneseanalüüsi, metoodiku tundide külastamist. Kui õpetajad on palgatud töövõtulepinguga n-ö väljastpoolt, siis käib organisatsiooni esindaja ka tundides kohapeal.

3.3 Väline järelevalve ja selle tõhusus

Riigihangete täitmise järelevalvet hinnates leiavad ennekõike suuremas mahus keeleõpet pakkuvad organisatsioonid, et see on **asjakohane ja piisav**. Riigihangete välise järelevalvena toovad koolituspakkujad välja järgnevat:

- 1) Paikvaatlused, kus tellija käib riigihangete puhul etteteatamata ise kohapeal tunde külastamas.
- 2) Riigihangete tingimused, mis loovad filtri, mis võimaldab välja selekteerida kvaliteetsemat teenust pakkuda suutvad koolituspakkujad.
- 3) Riigihangete protsessi käiku puudutav infovahetus tellijaga, mitmesugune aruandlus.

Välise järelevalve etteheiteks leiab osa intervjueritud, et pole mõistlik, et inimesed või asutused, kellel **endal puudub kogemus** ja professionaalne taust eesti keele õpetamises täiskasvanutele, teevad ettekirjutusi ja kontrollivad nende tööd. Sellest tuleneb **rõhuasetus aruandlusele**, erinevate vormide

täitmisele, statistilistele andmetele, mitte keeleõppe tõhususele ja sisule. Konkreetseid etteheiteid INSA või töötukassa järelevalvele ja praktilisi ettepanekuid intervjuudes ja küsitluse avatud vastustes ei esitatud (erinevalt eelkäsitletud hankekonkursside tingimustest ja nõuetest).²⁴ Seda seletab asjaolu, et nende asutuste järelevalvega on kokku puutunud väiksem ring koolituspakkujaid, s.o need, kes on praegu või on olnud varem nende partnerid, kuid hankekonkurssidest osavõtnuid on küsitluses ja intervjuudes osalenute seas ilmselt rohkem.²⁵ **Keeleinspeksiooniga** ei ole samuti kõikidel intervjuueeritud organisatsioonidel ega küsitluses osalenutel tegelikult kokkupuudet olnud, kuid seda kritiseeritakse laialdasemalt.

„Keeleinspeksioon peaks tegelema inimeste kontrollimisega. Selleks on see asutus vajalik. Ta peaks teadma, millised keeltekoolid annavad realselt keeleoskuse. /.../ Keeleinspeksiooni asi pole istuda tundides ega segada õppetööd. Mõni inspektor pole elu sees tavakoolis tunde andnud, ei oska ise keeli, aga tuleb õpetama, kuidas tunde anda.“ (veebiküsitluse avatud vastused)

Osa koolituspakkujate hinnangul on keeleinspeksiooni lähenemine keeleõppekursustele bürookraatlik ja lihtsustatud. Sellest tuleneb ka **liigne raamidesse sulgemine, formaalsete nõuete järgimine. Väikse personaliga koolituspakkujatele** tekitab see intervjuueeritute sõnul lisakoormust. Lisaks pole nii keeleõpetajatel võimalik erinevate olukordade ja õppijate spetsiifika järgi õppes metoodilisi muutusi teha. Inspeksioonile on raske põhjendada innovaatilisi, traditsioonilise keeleõppe raamistikku mittemahtuvaid õppeskeeme.

Seoses aruteluga keeleõppe kvaliteedi üle toodi ühes rühmaintervjuus näide täienduskoolitusel kohatud Ida-Virumaal tegutsevatest eesti keele õpetajatest, kelle puhul tekkis küsimus, kuidas nad saavad eesti keelt õpetada, kui nad ise teevad nii palju vigu. Ometi on formaalselt kõik korras ning neil on luba eesti keelt õpetada. Teisisõnu, riigipoolne tegutsemine kvaliteetse keeleõppe tagamisel ei ole teenusepakkujate arvates selliste juhtude esinemise taustal olnud piisavalt tulemuslik. Omalt poolt koolituspakkujad ettepanekuid olukorra parandamiseks ei teinud. Ühes intervjuus pakuti välja, et olemas võiks olla teatud üleriigiline register, mis sisaldaks infot keeleõpetajate senise tegevuse ja selle kvaliteedi kohta. Seega, ühelt poolt kritiseerivad teenusepakkujad paradoksaalselt keeleinspeksiooni lähenemist, pidades seda lihtsustatuks ja bürookraatlikuks, teiselt poolt aga annaks lisaülesandeid juurde.

Siiski esitati intervjuudes ka **positiivseid näiteid** heast koostööst ja koostöö paranemisest keeleinspeksiooniga.

„Meie pakume väga palju suhtluskeele kursusi. /.../ Ja et me pakume neid erineva pikkusega, siis keeleinspeksiooni raamistikku see hästi ei mahtunud. Kui nemad näevad ette, et ühe taseme omandamiseks on vaja kas sada kakskümmend või kakssada nelikümmend tundi, siis peaks ideaalis ka kursus olema vastavalt nii pikk. /.../ Siin meil oli natukene laharvamusi keeleinspeksiooniga, aga me saime need korda, nad käisid meil tunde vaatamas ja jäid väga rahule. Nii et jah, eks ta on võibolla selline ametniku nägemus ja siis meie oleme lihtsalt praktikud. Et alati ei lähe need kokku.“ (V2, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Intervjuudes puudutati ka **2015. aastal tegevusloa nõude kehtestamist tasemeeksamikis ettevalmistava eesti keele täienduskoolituse pakkujatele ning selle mõju täienduskoolituse kvaliteedile**. Sellesse suhtuti

²⁴ Varem mainiti, et INSA partnereid on 2015.–2017. a olnud läbivalt kuus. INSA esindaja sõnul intervjuus ei ole neil partneritega viimastel aastatel probleeme olnud. Neid koheldakse järelevalve osas võrdselt ja iga õpetaja puhul on INSA kohal käinud vähemalt kahes tunnis. Viimase kahe aasta jooksul ei ole õpetajaid välja vahetatud (INSA ise ei saagi seda teha, küll aga saab koolituspakkujale vastava ettepaneku teha).

²⁵ Seda ei ole täpselt kontrollitud.

pigem kriitiliselt. Leiti, et paljud projektid, näiteks INSA omad, ei nõua tasemeeksamiks ettevalmistamist, kuid koolitusasutusel peab olema olema eksamiks ettevalmistamise luba, muidu ei saa konkursil osaleda. Seega, ehkki sisult selle õppe puhul eksamiks ettevalmistamisega tegu ei ole, peab luba olema. Siinkohal on keeleõpet pakkuvate koolituspakkujate seisukoht erinev töötukassa väljendatud seisukohast, mille järgi on töötukassa jaoks keeleõppe hangete tegemine muutunud tänu lubadele oluliselt kergemaks. Nimelt leiti töötukassa intervjuudes, et tegevusloa nõude sisseviimine on koolitusmaastikku korrastanud ning aitab tagada, et hangetes edukaks osutunud teenusepakkujad suudab pakkuda nõuetekohaseid tasemeeksamiks ettevalmistavaid koolitusi (vt käesoleva uuringu 4. osa „Tööturuteenusena osutatav eesti keele õpe“ ptk 1.3).

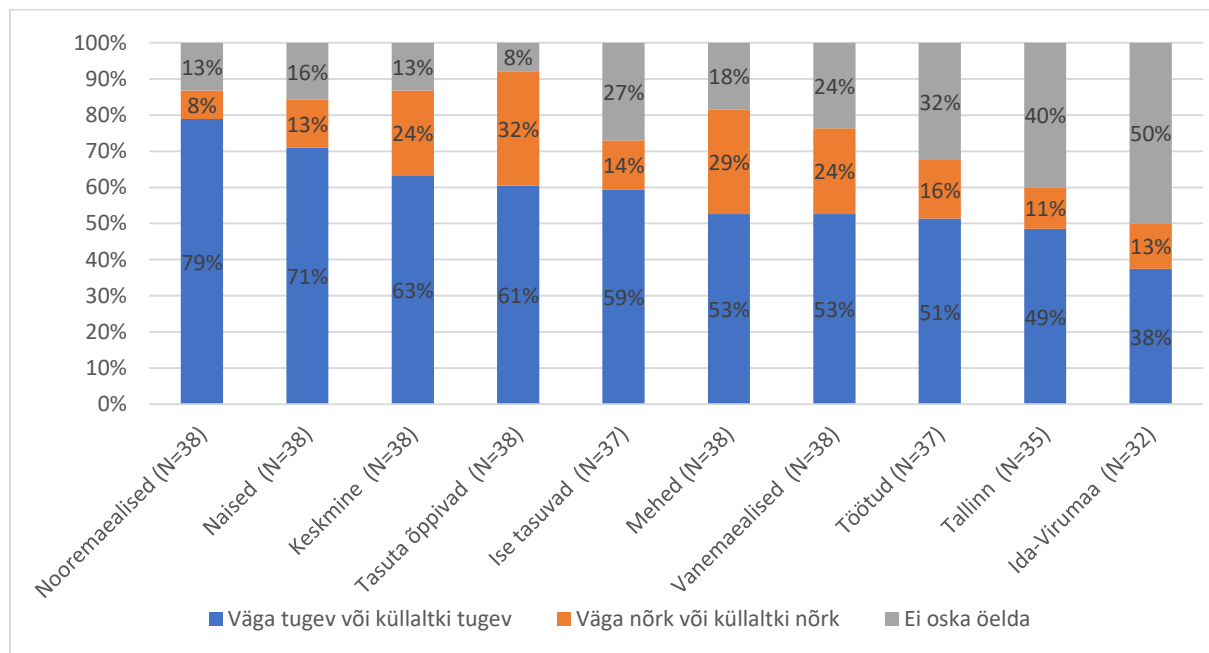
Kokkuvõttes esitas osa koolituspakkujaid kriitikat, et keeleinspeksiooni lähenemine keeleõppekursustele on bürokraatlik ja lihtsustatud. Sellest tuleneb formaalsete nõuete järgimine, mis tekitab lisakoormust väikse personaliga koolituspakkujatele ja mis kokkuvõttes ei pruugi parandada õpetamise kvaliteeti. Üldiselt paistab välise järelevalvega, ennekõike keeleinspeksiooniga, olevat probleeme pigem väikestel koolituspakkujatel, kellel on vähem ressursse erinevate tingimuste täitmiseks ja aruandluseks. Suuremad koolituspakkujad pigem näevad inspeksiooni kui koostööpartnerit. Ka hinnang keeleinspeksiooni tegevusele küsitlustulemuste põhjal, mis toodi ptk-is 2.1, oli pigem neutraalne.

4 Teenusepakkujate hinnang sihtrühma õpimotivatsioonile ja takistustele

4.1 Sihtrühma motiveeritus

Koolituspakkujad hindavad koolitustel osalenute motivatsiooni üldiselt kõrgeks ja see on sarnane varasemate uuringutulemustega.²⁶ Kõige motiveeritumad on veebiküsitluses osalenud teenusepakkujate hinnangul õppurid, kes tasuvad oma õpingute eest ise, kuid ka tasuta koolitustel osalejate motivatsioon on pea sama kõrge. Kõige kindlamad on teenusepakkujad meeste ja tasuta õppivate klientide väheses motivatsioonis, kelle kohta arvab ligi kolmandik teenusepakkujatest, et nende motivatsioon on väga või küllaltki nõrk. Regionaalseid erinevusi ei oska peaaegu pooled koolituspakkujatest välja tuua. Nendest, kellel on seisukoht, leiavad veidi enamad, et Tallinnas on kõrge motivatsioon ja veidi vähemad, et Ida-Virumaal on kõrge motivatsioon eesti keelt õppida (Joonis 4).

Joonis 4. Teenusepakkujate hinnang venekeelsete koolitustel osalejate motiveeritusele õppida eesti keelt (% küsimusele vastanud teenusepakkujatest)

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Märkus. Vastajate arv on iga kliendigrupi puhul erinev.

Teenusepakkujad mõistavad hästi täiskasvanud õppijate eripära – täiskasvanud õppija peab ise tahtma õppida. Hinnates motivatsiooni eesti keelt õppida, korratakse teenusepakkujate intervjuudes, et **inimene peab ise tahtma** keelt õppida ja ise olema motiveeritud, tundma vajadust keelt õppides oma konkurentsivõimet ja väljavaateid parandada. Sellegipoolest räägitakse motivatsiooni küsimust lähemalt käsitledes pigem **riigi tegevusest**. Näiteks ollakse üldiselt ühel meelel, et soov keelt õppida on

²⁶ Saar Poll 2013 uuringus osalenud teenusepakkujatest valdav osa (4/5) tõi välja, et kursustel osalenutel on küllaltki või väga tugev soov õppida (Saar Poll 2013).

suurenenud, kuna on kasvanud võimalused **kompenseerida inimestele koolituskulusid**. Selles kontekstis mainitakse töötukassa toetust töötutele ja töötavatele vähemteenivatele inimestele, INSA tasuta keelekursusi jm. Aga ka seda, et tahet eesti keelt õppida on suurendanud pedagoogide paranenud **oskused** ning kasvanud koolituspakkujate arv, mis laiendab erinevate keeleõppevõimaluste valikut.

Ühtlasi märgitakse, et **väline surve ei ole enam nii määrav kui varem**, s.o inimesed on üldiselt hakanud rohkem enda initsiatiivil eesti keelt õppima, tunnevad juba ise varasemast rohkem huvi eesti keele õppimise vastu.

„Minu töölaual on ka sellised tööturukoolitused nagu tööklubid /.../ ma olen viimastel aastatel täheldanud /.../ meil on ju ka tagasisidelehed, et mis koolitusi soovid edaspidi saada /.../ kui varem oli niimoodi, et ta tahab soome keelt või ta tahab inglise keelt /.../ siis paaril viimasel aastal ma olen täheldanud, et nad tahavad eesti keelt.“ (V1, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Siiski puudub teenusepakkujate hinnangul Ida-Virumaal keeleõppe vajaduse tunnetamine sel määral kui mujal. Pigem minnakse seal eesti keelt õppima just seetõttu, et töö on n-ö paberit vaja. Mitme Ida-Virumaal teenust pakkuva koolituspakkuja esindaja hinnangul on **töökoha kaotuse hirm** siiani väga tähtis keeleõppemotivatsioon Ida-Virumaal. Ida-Virumaal tegutsevate teenusepakkujatega tehtud intervjuudes selgus samuti, et näiteks valdaval enamusel üldhariduskoolide õpetajatel Narvas ja mujal sealse piirkonna suuremates linnades puudub soov keelt õppida, pigem on see regulatsioonidest tulenev nõue ja kooli juhtkonna käsk. Viimane omakorda tuleneb nõudest venekeelsetes koolides teatud osa aineid eesti keeles õpetada. Välise sunni tõttu õppima asumise puhul on **motivatsioon aga kõikumam**. Näiteks on negatiivset fooni kogetud töötukassa tellitud õppegruppides, kus eesti keele õppes osalemist on õppijate poolt sageli võetud kui pealesunnitud valikut, s.o ametikoht nõuab sooritatud tasemeeksamit, mis tuleb tahes-tahmata ära teha.

Ida-Virumaa venekeelsete elanike seas on suhtumine eesti keele õppimisse intervjuueeritud teenusepakkujate hinnangul siiski paranenud. Näiteks tuuakse esile, et riik on eesti keele õppimise **soovi oma tegevusega Ida-Virumaal suurendanud**. Töötukassa pakutud tasuta eesti keele koolituste maht Ida-Virumaal on 2017. aastal märkimisväärselt suurenenud, ületades varasemate aastate koolituste rahalise mahu juba esimese kolme kvartaliga. Teenusepakkujad leiavad, et pöörates Ida-Virumaale suuremat tähelepanu, panustatakse nii kohalike probleemide lahendamisse kui eesti kultuuri tutvustamisse, mida sealsed inimesed tunnustavad. Positiivsena tuuakse välja INSA, töötukassa ja SA Innove töö, mis on suurendanud teadlikkust keeleõppe võimalustest ning inimesed kasutavad neid võimalusi palju – ühe sellise hea algatusena mainitakse Narvas 2018. a märtsis toimuvat eesti keele messi.²⁷

Lisaks leitakse, et keeleõppe **motivatsiooni suurendab erinevate keeleõppevormide** olemasolu. Kõigile ei sobi tavaline keeleõpe, vaid pigem keelekohvik või keeleklubi. Erinevate keeleõppevormide olemasolu ja kättesaadavus on ülioluline just Ida-Virumaal, kus õpilasi innustavad väga tõhusalt eesti keelt õppima näiteks õppereisid, külaskäigud mujale Eesti piirkondadesse, Tartusse, Saaremaale jne, kus ei keskenduta üksnes keeleõppele, vaid tutvutakse laiemalt eesti kultuuri ja ühiskonnaga.

Ühtlasi aga ütleb koolituspakkujate kogemus seda, et **tasuta keeleõppe** puhul tihti registreerutakse ja tullakse isegi õppima, kuid kuna ise pole selle eest makstud, siis **loobutakse sageli kergekäeliselt** ja jäetakse õpe pooleli. Keeleõpe jäetakse pooleli teadmise, et seda saab alati uuesti alustada. Arvestades teenusepakkujate tunnetatud suurt eesti keele õppe katkestamise määra (vt ptk 2.2), tuleb tõdeda, et see probleem on olemas.

²⁷ Vt lähemalt <https://www.integratsioon.ee/kuku>.

„Mida ütleb meie kogemus, kuna tegemist on tasuta keeleõppega õppuritele, siis tihti registreeritakse ja tullakse isegi õppima, aga suhteliselt kerge käega loobutakse sellest. See ei ole küll suur protsent, aga siiski teatud arv.“ (Pl nr 2, Ida-Virumaa)

Paaris intervjuus mainitakse, et võib-olla tulevikus võiks seada riigipoolsel eesti keele õppe pakkumisel teatud omaosaluse, et inimesed oleksid paremini motiveeritud ega jätaks lihtsalt kursust pooleli. Tasuta tuleks ühe keelekoolitaja hinnangul pakkuda ainult päris algtaseme keeleõpet.

Kokkuvõttes võib öelda, et koolituste pakkujad hindavad keskmiselt koolitusel osalejate motivatsiooni kõrgeks, seejuures on ise koolituste eest tasuvate klientide motivatsioon mõnevõrra kõrgem kui tasuta õppijatel. Kuigi Ida-Virumaal puudub paljudes kohtades eestikeelne suhtluskeskkond, leiavad mitmed koolitajad, et Ida-Virumaal on viimasel ajal huvi eesti keele õppimise vastu tõusnud. Selle põhjuseks loetakse riigi hiljutist tegevust keeleõppe võimaldamisel ja sellest teavitamisel ning ka töötukassa pakutud tasuta eesti keele koolituste mahud on märkimisväärselt kasvanud. Ida-Virumaal on kasutusele võetud erinevaid keeleõppevorme nagu keelekohvikud ja õppekäigud, mis omakorda suurendavad eesti keele õpimotivatsiooni ja laiendavad keeleõppijate ringi, kuna erinevate vajadustega õpilastele on sobivaid keeleõppevorme tekkinud.

4.2 Sihtrühma takistused õppes osalemiseks ja keele omandamiseks

4.2.1 Takistustest üldiselt

Intervjuudes väljatoodud koolitusel osalemise põhilised takistused võib uuringu teoreetiliste lähtekohtade põhjal jagada kolmeks:²⁸

- 1) Institutsionaalsete barjääride alla võib rühmitada
 - a. liiga väike rahaline kompensatsioon keeletasemeeksami sooritamisel,
 - b. töögraafikut ei ole võimalik ühildada saadaval olevatel kursustel käimisega,
 - c. olukorrad, kus tööandja ei nõua koolituse läbimist ja pigem tasub määratud sunniraha keelenõuetele mittevastava töötaja eest,
 - d. vähene eesti keele õpikute ja õppematerjalide valik täiskasvanutele,
 - e. enne koolitust paigutustestiga valesti määratud keeletase.
- 2) Situatiivsete barjääride raames toodi välja
 - a. isikliku aja puudus,
 - b. materiaalsete vahendite puudus,
 - c. vanusest ja vähenenud töövõimest tingitud kaasatöötamiskasvatusraskused.
- 3) Hoiakute, uskumuste ja üldise meelestatusega seotud barjääridena toodi esile
 - a. isiklikud põhimõtted (vanemaealised vene emakeelega inimesed), mille tõttu ei soovita koolitustel osaleda,
 - b. keelebarjäär,

²⁸ Vt selle kohta pikemalt käesoleva uuringu 2. osa „Elanikkonna senine kogemus ja nõudlus eesti keele õppe järele“ ptk 1.2 ja 1.3.

- c. hirm eesti keele kursusel mitte hakkama saada, mida sageli tugevdab varasem eesti keele õppes ebaõnnestumise kogemus.

Teadlikkus eesti keele õppe võimaluste kohta on valdava osa intervjueeritute meelest piisavalt heal tasemel. **Teadlikkuse puudumine ei ole eesti keele õpet pakkuvate koolituspakkujate hinnangul oluliste takistuste hulka kuuluv tegur** keeleõppes osalemiseks. Leitakse, et teadlikkus on kasvanud. Sellele on kaasa aidanud see, et meedias on varasemast rohkem infot keeleõppevõimaluste kohta. Samuti on teadlikkust tõstnud sotsiaalmeedia suurem kasutamine. Näiteks märgitakse, et koolituspakkujad kasutavad aktiivselt oma Facebooki lehekülgi teenuse reklaamimiseks. Lisaks rõhutatakse, et info levib palju ka informaalet, suust suhu. Veebiküsitluse avatud vastustes mainitakse sama, tõstes ühtlasi esile, et just heade koolitajate kohta on õppijatel väga hea ülevaade, mis on saadud neilt, kellel on vastava koolitajaga olnud varasem kokkupuude.

„Kui koolitaja on tasemel, siis pole vaja jõuda õppijani. Nad tulevad ise. Leiavad ja jagavad infot, sotsiaalmeedia, traadita telefon.“ (veebiküsitluse avatud vastus)

Teenusepakkujate **veebiküsitluse** alusel on eesti keele õppes osalemise kõige sagedasem takistus puuduv võimalus õppe eest tasuda (Tabel 7). Sageduselt teisena nimetati tööandja toetava suhtumise puudumist. Mõlemat mainib ligikaudu pool vastanutest. Kolmandal kohal takistuste pingereas on raskused isiklikus elus jm perekonnaga seotud kohustused ning neljandal kohal õpingute toimumise aja ebasobivus. Viienda takistusena märgitakse terviseprobleeme, kuid juba oluliselt vähem kui õpingute toimumise aja ebasobivust. Küsitluses osalenute meelest on informatsiooni puudumine kui takistus veidi olulisem, kui see ilmnis intervjuudes, kus seda üldse oluliseks takistuseks ei peetud. Informatsiooni puudumist kui takistust nimetab ca viiendik küsitlusele vastanutest. Kõige vähem takistab koolitustel osalemist ebasobiv metoodika. Võib järeldada, et teenusepakkujate hinnangul on õppurid kasutatavate metoodikatega üldjoontes rahul.

Tabel 7. Hinnangud põhjustele, miks inimesed ei osale eesti keele koolitustel (küsitluse vastavale küsimusele vastanute arv on 54)

	Asutuste arv	Asutuste %
Puudub võimalus õppe eest tasuda	27	50%
Puudub toetav suhtumine tööandja poolt (näiteks töögraafiku paindlikkuses)	24	44%
Koolitustel osalemist takistavad raskused isiklikus elus, perekonnaga seotud kohustused	21	39%
Õpingute toimumise aeg ei ole sobiv	16	30%
Koolitustel osalemist takistavad terviseprobleemid	11	20%
Puudub piisav informatsioon koolituste kohta	10	19%
Koolitustel osalemist takistavad transpordiprobleemid	9	17%
Ei osaleta, kuna kardetakse, et kui pärast kursuse lõpetamist eksamit ei soorita, ei saada õpingutele kulunud raha tagasi	8	15%
Puudub lähedaste toetav suhtumine	6	11%
Ei osale, sest pole piisavalt erineva eesti keele oskuse tasemega koolitusi	4	7%
Pakutava õppe metoodika ei sobi	3	6%

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Leitakse, et paremad keeleõppevõimalused on suuremates linnades. Mujal puuduvad kas koolituste pakkujad või siis ei avata soovijatele meelepäraseid kursuseid. Seetõttu inimesed kas loobuvad keeleõppest või otsivad õppimisvõimalusi mujal. Keeldutakse ka siis, kui ei saada õppida soovitud õpetajate juures.

Avatud vastustes on mitu koolituspakkujat paradoksaalselt nimetanud õpetamise metoodikat eesti keele koolitustel osalemise takistusena, kuigi küsitluse tulemuste põhjal on ebasobiv metoodika takistuste pingereas hoopis oluliselt viimane. Etteheited keskenduvad vanade õppemetoodikate kasutamisele ning vahendid suunatakse valedale tegevustele. Avatud vastustes toodi keeleõppe takistusena samuti välja õppematerjalid ja keelegruppide suurus. Leitakse, et puudu on tänapäevastest tekstidest. Liigsuuri õppegrupe seostatakse riigitellimuste tingimuste jäikusega.

Nii nagu teiste sihtrühmade analüüs näitab, on ka teenusepakkujate hinnangul eesti keele õppe takistused mitmekesised. Pooled vastanutest leiavad, et takistus on keeleõppe maksumus ja sellega seonduv tasuta õppekohtade piiratus. Ülejäänud probleeme nägi olulisena vähem koolitajaid, kuid nende probleemide seas on nii situatiivseid (õpingute aeg, perekonnaga seotud kohustused) kui selliseid, mida võib lugeda hoiakulisteks (nt tervisest tulenev takistus).

4.2.2 Keelekeskkonna ja hoiakutega seotud takistused eesti keele omandamiseks

Teenusepakkujatega tehtud intervjuudes väljatoodud põhiline takistus, miks inimesed, kellel tegelikult oleks eesti keele omandamine vajalik, ei ole seda teinud, on asjaolu, et **saab ka ilma hakkama**. Puudub vajadus eesti keele kasutamise järele. Nii töösuhetes, sõpruskonnaga suheldes kui pereringis saab oma emakeelega hakkama. Ennekõike on Eestis selleks vene keel, kuid see kehtib ka muude keelte puhul ning seda tuleb arvesse võtta ka tulevikus uussisserändajate puhul. On välja kujunenud **omakeelsed võrgustikud**, nii et pea iga eluvaldkonna puhul on võimalik ilma eesti keelt kasutamata ja oskamata hakkama saada. Eesti keele omandamisele ei ole kasuks tulnud ka **teiste keelte osakaalu** suurenemine igapäevaelus. Vene keele laiem kasutamine on tundunud ettevõtetele mõistlik ärielistel kaalutlustel, nt info kaupade kohta on ka vene keeles, venekeelne teenindamine jne. See on toimunud ennekõike ärisektoris, kuid ka mujal (teatud avalikud teenused), mis ei soosi eesti keele omandamist.

*„Kui enda seisukohast vaadata, siis vene keelt kõlab ühiskonnas ikkagi palju rohkem kui 1990ndatel ja 2000ndatel. /.../ Ärilised kaalutlused /.../ kõik peab olema ikkagi kakskeelne, kõik peavad aru saama.“
(V3, Tallinna 2. rühmaintervjuu)*

Ka inglise keele suurem kasutuselevõtt ei mõju eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õppimisele soodsalt: intervjuudes tuuakse näiteid, kuidas kohalikud eestlased ja vene emakeelega inimesed, eriti noored, suhtlevad tööl (või isegi ülikoolis) omavahel inglise keeles.

Keele omandamist ei soosi selline **keelekeskkond, kus eesti keelt tarvitatakse vähe või üldse mitte**. Keelepraktika vähesus on eriti terav probleem Ida-Virumaa suuremates linnades. Ida-Virumaa ja muu Eesti (sh Tallinna) suuremad ja keerulisemalt ületatavad erinevused uuringu käigus läbi viidud intervjuudes ilmnevadki just keele omandamise takistuste loetlemisel. **Põhiline takistus Ida-Virumaa linnades eesti keele omandamiseks on keelekeskkonna puudumine**, kus oleks võimalik iga päev eesti keelt praktiseerida. Nii Ida-Virumaal kui eriti Tallinnas on tavaline, et isegi eesti emakeelega kolleegid jt, kellega rohkem kokku puututakse, **lähevad sageli ise üle vene keelele**, sest nii saab kiiremini asjad aetud. Sama kehtib teenindussfääris suhtlemisel.

„Kui me räägime Narvast ja Sillamäest, siis tõepoolest, puudub keelekeskkond ja neil ei ole seda võimalust igapäevaselt eesti keelt praktiseerida, sest isegi kolleegid, kelle emakeel on eesti keel, tihti lähevad üle vene keele peale just sellepärast, et nii saab kiiremini.“ (PI nr 2, Ida-Virumaa)

Eesti keele omandamise takistustena on intervjueritud viidanud ka muudele just Ida-Virumaale omastele probleemidele. Üks neist on **üldhariduskoolide õppekultuur**, mis ei soosi õpilaste initsiatiivi ja loovtööd, on pigem autoritaarne. See näiteks on tekitanud raskusi õpilastel eestikeelses rühmatöös osaleda. Mõnikord esineb ka perekondlikke hoiakuid, mis ei toeta Ida-Virumaa noorel eesti keele õppimist.

Probleemina tõsteti Ida-Virumaal tehnilisema takistusena esile ka see, et **kohalikud kaabeltelevisiooni firmad ei paku eestikeelseid telekanaleid**, kuna ei ole olnud piisavalt nõudlust, või et Sillamäel ei levi tavaline eestikeelne raadio. On näiteid, et keeleõpetaja palub inimestel teatud saateid vaadata, et neid siis üheskoos hiljem rühmas arutada, kuid neid kanaleid lihtsalt ei näe. Nooremad küll vaatavad vajadusel interneti teel, kuid vanemaealised mitte. Mainiti ühtlasi paradoksaalset eesti keele õpetamise tagajärge Ida-Virumaa linnades, et **kui sealsed kooliõpetajad omandavad hea eesti keele, siis nad tihti lahkuvad piirkonnast**. Teisisõnu nad lahkuvad Ida-Virumaalt, kuna omandatud keeleoskusega on võimalik mujal, ennekõike Tallinnas, parem töökoht saada. Seega, eesmärk on olnud piirkonna elanike seas eesti keele oskust parandada, kuid selliste juhtumite puhul on tulemus vastupidine.

Intervjuudes toodi mõnel juhul välja, et ka **kehv õppemetoodika ja heade õpetajate puudumine** nii üldhariduskoolis kui täiskasvanute täiendõppes on üks põhjusi, miks inimesed, kel oleks vaja eesti keelt osata, siiski ei omanda keelt. Väidetakse, et tegelikult on hea õppemetoodika korral ka lühikese ajaga võimalik häid tulemusi saavutada.

Kokkuvõttes on märkimisväärne takistus eesti keele omandamiseks ilma eesti keele oskusega hästi hakkama saamine ja keelekeskkonna puudumine, mis avaldub tugevamalt Ida-Virumaal, kus on isegi eestikeelse meedia levik piiratud. Puuduvat keelekeskkonda peab ületama õpetamise metoodikaga, mille oskuslik kasutamine eeldab häid õpetajaid, kuid Ida-Virumaalt kipuvad tugevamad õpetajad lahkuma, kuna Tallinnas on paremad võimalused.

5 Täiendavate toetavate teenuste vajadus ja arenguvajadused keeleõppe pakkumisel

5.1 Teenusepakkujate hinnangud seoses keeleõppe ressursse puudutavate arenguvajadustega

Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute keeleõppe suuremad vajadused on seotud

- 1) kvalifitseeritud eesti keele õpet pakkuva personali puudusega,
- 2) täiskasvanutele sobilike mitmekülgsete õppematerjalide puudusega,
- 3) sobivate õppemeetodite rakendamise oskuslikkuse ja õppevormide kättesaadavusega.

5.1.1 Kvalifitseeritud õpetajad

Peamine arenguvajadus seoses keeleõppe pakkumisega on intervjueeritud teenusepakkujate hinnangul heade **kvalifitseeritud õpetajate puudus**. Seda rõhutavad nii Tallinna ja Harjumaa kui Ida-Virumaa organisatsioonide esindajad. Kuid ennekõike on see probleem Ida-Virumaal. Ida-Virumaal on väga suured õppemahud ja heade õpetajate puuduse piirkonnas tõid välja ka mõlema Tallinna fookusrühma intervjuudes osalenud.²⁹

„Ida-Virumaale läheb väga palju projekte ja korralikku õpetajat on sinna päris raske leida /.../ Tallinnast sinna käia on ikka üsna raske /.../ need head õpetajad, kes seal on, need on juba nagunii hõivatud ja ära katta neid vahetusi on päris raske.“ (V2, Tallinna 2. rühma intervjuu)

Need õpetajad, keda on võimalik kasutada, töötavad sageli põhikohaga üldhariduskoolides ning kursustel õpetamine on neile reeglina lisatöö. Toonitatakse nende liigset **koormust**, s.o nad tulevad õhtuti koolitama, kuid on üleväsinud. Probleem on sellise olukorra juures ka see, et tegelikult peaks **metoodika olema erinev** üldhariduskoolis õpetamisel ning täiskasvanute täiendõppel. Ka veebiküsitluses märgitakse, et täiskasvanuid õpetavad õpetajad peaksid **teadma täiskasvanud õppija eripärasid ehk omama teadmisi andragoogikast**. Postuleeritakse, et täiskasvanute õpetamine ei saa olla edukas juhul, kui ei mõisteta täiskasvanute õpetamise spetsiifikat.

Eriti suur puudus on sobivaid **kaasaegseid õppemetoodikaid** kasutavatest õpetajatest. Ja just Ida-Virumaal on suurem osa eesti keele õpetajaid, kes n-ö vana kooli õpetajatena ei valda asjakohaseid uusi õppemeetodeid, sh aktiivõppemeetodeid.

Lisaks teeb muret see, et Ida-Virumaal on palju **vene emakeelega** õpetajaid, kelle eesti keele oskus ei ole selle õppe puhul, mida nad pakuvad, tegelikult piisav.

„Hange, mida me seal täidame, see on B1–B2-tase. Ja seal ei ole võtta vastava kvalifikatsiooniga õpetajaid ja need õpetajad, kes seal nagu on, need on vene keele baasil. /.../ Nad saavad seda teha n-ö algtasemel, aga kui on juba B1–B2-tase, siis noh, siis meil on raskusi.“ (V3, Tallinna 1. rühma intervjuu)

Teenusepakkujate intervjuudes leitakse ka, et eesti keele koolitajate **täiendõppevõimalusi pole Eestis tervikuna piisavalt**. Valdavalt toimuvad koolitused üldhariduskooli õpetajatele ja selle programmi raames.

²⁹ Tallinna mõlemas fookusrühmas osalenutest umbes pooltel on ka Ida-Virumaal teenuse pakkumise kogemus.

Õpetajate täienduskoolitus on praegu jäetud täiesti koolituspakkujate mureks, neil aga ei ole ressursi sellega tegeleda. Rõhutatakse riiklikku õpetajate täienduskoolituse pakkumise vajadust. Sest kui üldhariduskoolide õpetajate koolitused on avaliku sektori korraldatud, siis eraettevõtted peavad praegu oma õpetajaid kas ise koolitama või otsima sobivaid täienduskoolituspakkumisi. Leiti, et kuna riigi vahenditest tellitakse keelekoolitusi erasektorist, siis oleks mõistlik eraettevõtete õpetajaid riiklikult koolitada, et parandada üldist eesti keele õppe kvaliteeti ja sellega riigipoolse eesti keele õppe tellimuste efektiivsust. Täiendõppega seoses märgitakse, et Tallinnas toimub praegusel ajal erinevaid koolitusi, kuid Ida-Virumaal on neid oluliselt vähem.

Riigi tuge on vaja seetõttu, et koolituspakkujad ise ei jaksa ja/või ei pea otstarbekaks maksta õpetajate erinevate täienduskoolituste eest suuremas mahus, kuigi seda teatud määral tehakse. Täienduskoolituste tellimise puhul on põhiküsimus selles, et kuivõrd õpetajad on **vabal turul** ja lähevad projektide lõppedes mujale tööle, siis on **kulutused koolitusele koolituspakkuja vaatepunktist raisku läinud**. Ka suuremaid tellimusi täitvatel koolituspakkujatel pole alati palju põhikohaga töötajaid. Suurem osa uuringus osalenud koolituspakkujatest palkavad vastavalt projektide suurusele õpetajaid juurde, nii on tööl olnud ühel suuremal koolituspakkujal 30, teisel lausa 50 töövõtulepinguga õpetajat. Samal ajal on põhitöötajaid näiteks neist esimeses vaid 4 inimest. Koolituspakkujad ei pea mõttekaks tegeleda väljastpoolt organisatsiooni töövõtulepingutega palgatavate õpetajate täienduskoolitusega ja seega ei arendata piisavalt õpetajate oskusi.³⁰ Tänapäevane **projektipõhisus** on põhjus, mis raskendab õpetajate organisatsioonilise hoidmist, rääkimata täienduskoolitamisest.

„Põhiline mure või probleem, mis on, on see projektipõhisus. Eelmine eelarveperiood lõppes, vahele jäi kaks aastat auku. Need õpetajad, kes meil olid, need kadusid ära.“ (V3, Tallinna 2. rühmaintervjuu)

Intervjuudes puudutati ka vajalikke **täienduskoolituste teemasid**. Esile toodi näiteks

- kaasaegsed õppemethodikad, mille puhul tuleks aluseks võtta ka välisriikide keeleõppe kogemused;
- õppurite motivatsiooni tõstmine;
- eesti keele õpe mitmekultuurilises rühmas, sest multikultuursed õppegrupid muutuvad uussisserändajate arvu kasvu valguses üha levinumaks ja neile kohandatud õppe vajadus järjest aktuaalsemaks;
- eesti keele õpe vähenenud töövõimega inimestele. Vähenenud töövõimega inimestel esinevad keskendumisraskused ja standardsed õppevõtted neile ei sobi.

Töötukassa tellimuste tingimustes olev nõue, et eesti keele õpetaja peab olema eesti keele õpetaja või **eesti filoloogia haridusega**, piirab intervjuueeritud teenusepakkujate hinnangul samuti kasutada olevate õpetajate arvu. Näiteks paljud eesti emakeelega saksa või vene keele õpetajad suudaksid eesti keelt väga hästi õpetada, kohati kvaliteetsemalt kui vene emakeelega venekeelses keskkonnas elavad eesti filoloogid või eesti keele õpetaja haridusega praegused keeleõpetajad.

5.1.2 Kaasaegsed õppematerjalid

Suur arenguvajadus on seotud kasutada olevate kvaliteetsete **kaasaegsete õppematerjalide vähesusega**. Eriti suur puudus on kvaliteetsetest **õpikutest**, selle toovad välja peaaegu kõik intervjuueeritud

³⁰ Lisaks märgitakse probleemina ühes intervjuus, et koolituspakkujate juures täienduskoolituse läbimist kinnitaval dokumendil puudub ametlik jõud – kvalifikatsiooni tõstvaks loetakse vaid täienduskoolitust ülikooli juures.

teenusepakkujate esindajad. Eraldi nimetatakse korralike B2- ja C1-taseme keeleõpikute puudumist. Üldse on viimasel ajal vähe uusi eesti keele õpikuid välja tulnud ning olemasolevaid õpikuid ei suuda kirjastused keelekoolitusega tegelevatele organisatsioonidele pakkuda, sest nõudlus on suurem kui pakkumine.

„Me ei arvestanud, et meil tuleb nii palju õpilasi ja praegu ei saa (õpikuid) kuskilt osta, oleme kõik kirjastused läbi käinud.“ (V3, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Vähe on sobivaid **lugemistekste**. Väga kasulikud oleksid lugemistekstid, mis lisaks sõnavara laiendamisele avaksid Eesti kultuurilist ja ajaloolist konteksti. Vähe on metoodilisi materjale ning õpetajaraamatuid eesti keele õpetajatele ei anta välja. Ebapiisavalt on video- ja audiomaterjale. Puudub keeletasemeeksami harjutamiseks ja kinnistamiseks vajalik testikogumik. Seetõttu tuleb teenusepakkujatel palju lisaega kulutada materjalide koostamisele ja otsimisele. Küsimuse puhul, et miks koolituspakkujad ise materjale välja ei tööta, leiavad intervjuueeritud, et koolituspakkujatel üksikult võttes puudub võimekus ning ka ressursid tõeliselt kvaliteetsete mahukate materjalide koostamiseks.³¹

Ühes intervjuus pakutakse, et nagu välisriikides, nii võiks **materjalide väljatöötamise ühendada õpetajate täienduskoolitusega**:

„Üks tuttav käis Inglismaal /.../ kaks kuud või palju ta seal käis, tuli siia ja inglise keele õpetaja paber taskus. Materjal on, õpeta.“ (V3, Tallinna 2. rühmaintervjuu)

Ka veebiküsitluses osalejad pööravad õppematerjalidele palju tähelepanu. Leitakse, et vaja on teistsugust lähenemist eesti keele kui teise keele õpetamise jaoks, mis ei läheneks eesti keele õpetamisele justkui oleks tegemist inglise keelega. Teisisõnu tuuakse välja vajadus arendada eesti keele võõrkeelena õpetamise metoodikat, mida peaks toetama **ühtsed keeleõpetamise materjalid** alates tasemest A1 kuni tasemeni C1.

Kokkuvõttes võib välja tuua, et peamine arenguvajadus seoses keeleõppe pakkumisega on heade kvalifitseeritud õpetajate puudus. Need õpetajad, keda on võimalik kasutada, töötavad sageli põhikohaga üldhariduskoolides ning kursustel õpetamine on neile reeglina lisatöö, mida tehakse õhtuti üleväsinuna. Probleem on ka see, et tegelikult peaks metoodika üldhariduskoolis õpetamisel ning täiskasvanute täiendõppele olema erinev. Täiskasvanuid õpetavad õpetajad peaksid teadma täiskasvanud õppija eripärasid ehk omama teadmisi andragoogikast.

Eraldi tähelepanu tuleks pöörata eesti keele koolitajate täiendõppe võimaluste suurendamisele, mis aitaks muuhulgas kaasa andragoogika põhitõdede ja kaasaegsete õppemetoodikate omandamisele. Kuivõrd koolitajad ei ole keeleõppe projektipõhisuse ja sellest tuleneva õpetajate vabal turul olemise tõttu huvitatud suuremas matus täienduskoolituste pakkumisest, on täienduskoolituse mahu suurendamiseks vajalik riigi tugi. Kuna suured arenguvajadused on seotud ka kvaliteetsete, kaasaegsete ja ühtsete õppematerjalide vähesusega, siis võiks välisriikide näitel kaaluda materjalide väljatöötamise ühendamist õpetaja täienduskoolitustega.

³¹ Küsimust õppematerjalide arenguvajadustest arutati eraldi intervjuus INSA töötajaga. Ühe järeldusena võib väita, et olemasolevatest õppematerjalidest (sh INSA toetusel valminud materjalidest) ei pruugi kõigil teenusepakkujatel olla täielik ülevaade. On valminud õppematerjale, mis on olemas raamatukogudes, neid on koostatud erialase keeleõppe jaoks, on valminud e-keskkondi (nt "Keelekliik", vt <https://www.keelekliik.ee/ru/welcome>). Neid materjale on mh INSA hanketingimustes nimetatud ning neid ka kasutatakse. INSA esindaja hinnangul toodi õppematerjalide arenguvajaduste teema välja ilmselt seepärast, et päris uusi materjale ei ole palju ilmunud. Vt valminud materjalide kohta INSA raamatukogu kodulehel <https://www.integratsioon.ee/raamatukogu>.

5.1.3 Keeleõppe metoodika tulevikku ja õppevorme puudutavad arenguvajadused

Keeleõppe metoodikat ja õppevorme puudutavate arenguvajaduste käsitlemisel rõhutatakse teenusepakkujatega tehtud intervjuudes, nii nagu ressursside arenguvajaduse üle arutlemiselgi, **õppematerjalide** puudust, eriti heade, täiskasvanute täiendõppeks sobivate õpikute valiku vähesust. Samuti seda, et **kaasaegsete keeleõppemetoodikate**, sh **aktiivõppe** osas tuleks täiskasvanuid õpetavaid eesti keele õpetajaid koolitustel pidevalt arendada. Keskenduda tuleks muuhulgas sellele, et mitte õpetada ainult keelt, vaid õpetada **keelt aine kaudu** (kultuur, majandus jne) lõimitud õppe meetodil.³² Keelepraktika ning suhtlemise tähtsust ja grammatika liigse „pealesundimise“ ebaefektiivsust metoodikaküsimusena on toonud välja ka teised analüüsid (Saar Poll 2013, Rannut 2010).

Siiski leitakse intervjuudes, et on oluline jätkata **ka traditsioonilisema keeleõppe** kvaliteetset pakkumist. Need võimalused peavad olema tagatud, sest neid on vaja vanemaealiste õppijate puhul, eriti Ida-Virumaal, kus isegi nooremad põlvkonnad ei ole kaasaegsete õpetamis- ja õppimismeetoditega harjunud.³³

„Nad tulevad tihti sellisest väga traditsiooniliselt autoritaarsest koolist või keskkonnast ja /.../ nende nägemus on kõigepealt, kui nad tulevad, et nad peavad väga palju õppima just grammatikapõhiselt. Ja kui seda grammatikat need kursused ja koolitused ei paku /.../ pööramist, käänamist kohe konkreetselt kaustikutäite viisi, siis nad leiavad, et see pole mingi õpe ja see ei ole neile kasulik.“ (PI nr 1, Ida-Virumaa)

Lähtuda tuleks ennekõike rühma või üksikõppija **tegelikest vajadustest**, sest osal ei ole tarvis niivõrd grammatikat kui võrd suhtlemist, osal võib olla vastupidi. Arvestada tuleb ka õppija võimetega, näiteks osal on parem nägemismälu, teistel aga kuulmismälu jne. Tulevikus tuleks praegusest rohkem kasutusele võtta **interaktiivseid lahendusi** ja **internetipõhist** õpet. Oluline on, et saadaval oleksid **erinevad õppevormid**, mis sobiksid õppijate isiklike vajaduste ja võimalustega. Keelekohvik loob vaba õhkkonna, kus toimub vahetu suhtlus ja puudub n-õ pidev mure tasemeeksami pärast. Keelekohvikud on väga olulised piirkondades, kus eesti keelt igapäevaselt vähem tarvitatakse, kus need toimivad kui **eestikeelne keelekeskkond**. Elades Sillamäel või Narvas, saab tänu keelekohvikule viibida eestikeelses keskkonnas. Samamoodi on eestikeelse keelekeskkonna puudumise tõttu nende piirkondade keeleõppijatele vajalikud **õppereisid** eestikeelses keele- ja kultuurikeskkonda, mis sobib väga hästi ka noortele ja on väga positiivselt vastu võetud. Nt väga populaarsed on olnud õppereisid Saaremaale, Tartusse ERM-i jne. Uuring Saar Poll 2013 märgib, et kui õppes osalenutel puuduvad piisavad kontaktid eestlastega, siis õpitud keelt ei saa praktiseerida ega kasutada ning sel juhul lisandub probleemidele õpitu kinnistumise ja arendamisega omakorda vähene keeleõppe mõju lõimumisele. Seetõttu leitakse, et tuleks kasutada rohkem õppevorme, mis hõlmavad endas keele praktiseerimist ning suhtlemist eestlastega (Saar Poll 2013, lk 84–86, Lauringson *et al.* 2011, lk 30).

Teenusepakkujad leiavad, et keeleõpe peaks olema kättesaadav vaatamata inimese tööajale, perekondlikele oludele (nt üksikemad), tervisele (kõik ei pea pikki tunde õpet päevas vastu), vanusele, suutlikkusele tasuta õppe eest jne. Tuleb lähtuda konkreetsetest vajadustest, soosida **paindlikke**

³² Lõimitud aine- ja keeleõpe (LAK) on samal ajal aine- ja keeleõpe. Keelt, mis ei ole õpilase emakeel, kasutatakse näiteks mõne loodusteaduse õpetamiseks ja õppimiseks mis tahes kooliastmel.

³³ Asjaolu, et isegi Tallinna vene emakeelega noored, s.o õpilased, hindavad väga erinevalt õppemeetodeid võrreldes Ida-Virumaa õpilastega, mille puhul viimased pooldavad üldhariduskooli lähenemist, paber kandjal materjale jne, toob välja ka Saar Poll 2013, vt lk 58–59.

lahendusi nii **õppevormides** kui **ajalistes** raamides. Näiteks neljakuune koolitus jagada pikema ajaperioodi peale, õhtustele aegadele jne.

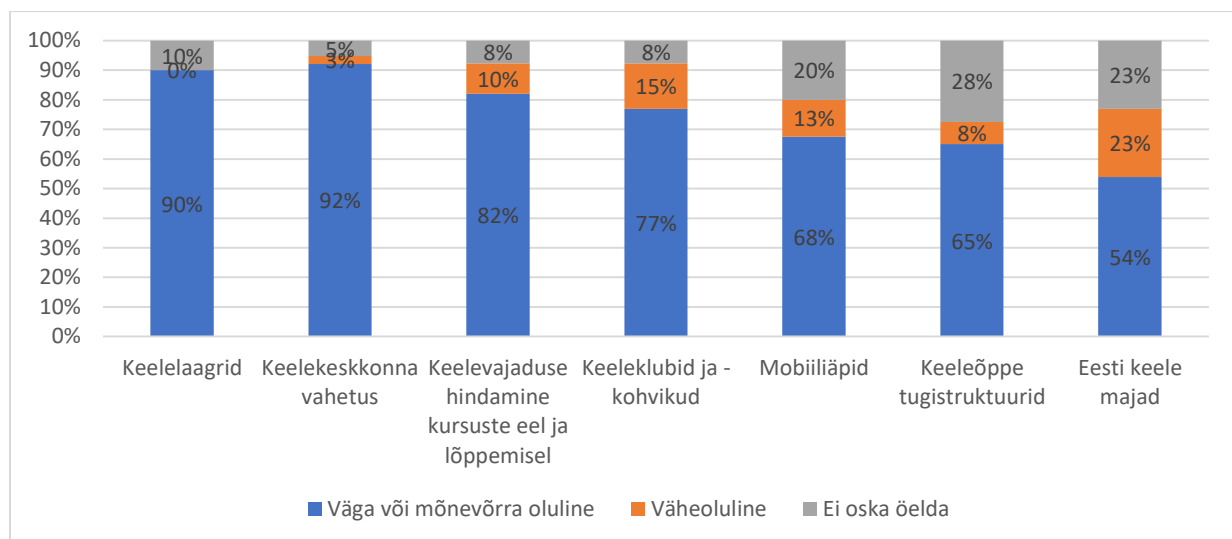
„Töötukassa koolitus toimub kindlatel kellaaegadel. Kella üheksast viieni või üheksast kuueni. Ja ainult tööpäevadel. Aga kujutame ette, et seesama kolmsada tundi, võib-olla isegi mingi pikem koolitus, et ta ei pea toimuma seal näiteks nelja kuu jooksul. Ta võiks toimuda pikema perioodi jooksul. Ja võib-olla ka niimoodi, et kui see inimene saab tööle, ta käib tööl ja ta saab jätkata ja need koolitused toimuvad märksa pikema aja jooksul. /.../ võibolla kolmetunnised päevad.“ (veebiküsitluse avatud vastus)

5.1.4 Milliseid toetavaid teenuseid vajaks sihtrühm teenusepakkujate hinnangul eesti keele omandamiseks?

Kõige olulisemaks **toetavaks tegevuseks** peavad teenusepakkujad **veebiküsitluse** põhjal hinnates keelekeskkonna ja keskkonnavahetusega seotud tegevusi. Seda peab väga oluliseks 71% küsimusele vastanud teenusepakkujatest ja väga või mõnevõrra oluliseks 92% vastanutest. Tähtsusetl teisel kohal on keelelaagrite tegevuse arendamine (50% peab keelelaagreid väga oluliseks ning 90% väga või mõnevõrra oluliseks).

Kõige skeptilisemad ollakse eesti keele majade vastu, mida peab väga või mõnevõrra oluliseks 54% vastanud teenusepakkujatest. Intervjuude põhjal võib oletada, et ettevaatlikkus planeeritavate eesti keele majade vastu on osaliselt seletatav nende kohta täpsema info puudumisega.

Joonis 6. Teenusepakkujate hinnangud keeleõpet toetavatele mitmesugustele teenustele (% küsimusele vastanud teenusepakkujatest)

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

Teenustest, mida tuleks edaspidi tavapärase keeleõppe kõrval rohkem arendada, tuuakse intervjuudes peamiselt keelekohvikute kõrval välja **keeleklubid**, mis on kultuuriprojektide ning keelekeskkonna vahetuse (sh õppereisid) kõrval hästitoimiv formaat ning tulemuslikud ja populaarsed keeleõppe moodused tavalise keeleõppe (kursuste) kõrval (Joonis 6). Leitakse, et kursustel klassis õppimine on täiskasvanud õppija puhul üha ebaefektivsem. Erinevad õppevormid võimaldavad inimesel valida, mis sobivad just temale. Ka varasemad uuringud on esile tõstnud erilmeliste ja sihtrühma mitmekesisust arvestavate programmide ja õppekavade loomise vajalikkuse (Saar Poll 2013, alates lk 127).

E-tugi võiks samuti aidata õppijaid väljaspool õppesituatsiooni. Teisisõnu tuleb teenusepakkujate intervjuudest välja vajadus õpet mitmekesistada, luues uusi õppekeskkondi ja kasutades **interneti**.³⁴

5.2 Teenusepakkujate hinnangud arenguvajadustele seoses uussisserändajate keeleõppega

5.2.1 Kogemused sihtrühmaga

Kogemusi uussisserändajatega on olnud suuremal osal intervjueritud keeleõppe pakkujatest, Ida-Virumaa puhul on nendeks peamiselt endise NL-i vabariikidest pärit uussisserändajad (ukrainlased jt). Paljude uussisserändajate, kes osalevad eesti keele õppes, puhul võib näha teistest sihtrühmadest suuremat huvi Eestis toimuva vastu ja kursisolekut päevakajaliste teemadega. See paistab eriti kontrastselt välja, kui püsielanikud ei oska nendel teemadel tunnis kaasa rääkida.

Teenusepakkujad hindavad oma senisele kogemusele tuginedes, et ühiste õpperühmade, kus õpivad nii püsielanikud kui uussisserändajad mujalt kui endise NL-i vabariikidest, olemasolu on **mõjunud positiivselt kohalike motivatsioonile** ja valmisolekule kursuse käigus rohkem tööd teha. Uussisserändajatel ei teki nii lihtsalt negatiivset või tõrksat suhtumist, nagu seni on mõnikord tekkinud vene emakeelega kohalike õppijate seas (eriti vanemaealistel). Gruppi kuuluvaid erineva taustaga inimesi ühendav ainuke alus on eesti keele õpe. Niisugune segagrupp toetab klassis vaid eesti keeles suhtlemist, kuna see on ainus kogu gruppi ühendav keel. Samas Ukrainast jm endise NL-i vabariikidest pärit uussisserändajatele õpetatakse eesti keelt tihti vene keele baasil. Näiteks Narvas on seetõttu keerulisem eristada, kes elab Eestis püsivalt ja kes on alles saabunud.

5.2.2 Motivatsioon eesti keelt õppida

Kõik intervjueritavad nendivad, et uussisserändajate **edasimine** keeletunnis on **üldiselt kiirem**, võrreldes püsielanikkonnaga. Seda seletatakse mitme põhjusega. Esiteks on uussisserändajate puhul, eriti erafirmadelt tellitud koolitustel ja ülikooli pakutavatel kursustel, üldiselt täheldatav **reaalne huvi** eesti keele ja kultuuri vastu. Teiseks leitakse, et uussisserändajatel puudub psühholoogiline barjäär keeleõppe ja -kasutamise ees. Keeleoskust nähakse ka vahendina Eesti ühiskonnas osalemiseks ja teiste inimestega suhtlemiseks. Lisaks puuduvad uussisserändajatel eesti keelega seotud tugevad eelarvamused ja varasemad eesti keele õppes ebaõnnestumise kogemused.

Keeleõpet pakkuvad organisatsioonid rõhutavad, et keeleõpe on kõige edukam siis, kui sellega alustada **vahetult pärast uussisserändaja saabumist**. Vastasel juhul toimub kohanemine ja tekivad toimumisstrateegiad, mis eesti keele oskust ei nõua. Nenditakse, et nagu Eestis on võimalik edukalt elada vaid vene keeles suheldes, on see võrdselt võimalik ka vaid inglise keelt rääkides. On näha, et uussisserändajate puhul tekivad õppurite vahel tihti ka isiklikumad sidemed ning grupi baasil moodustub sõpruskond, kes jääb suhtlema ka pärast kursuse lõppu. Kui aastate jooksul kujuneb välja **võrgustik**, mille abil saab ilma eesti keele oskuseta hakkama, siis väheneb motivatsioon eesti keelt õppida. Seega **tuleks uussisserändajale keeleõppe pakkumisega tegeleda kohe, kui ta Eestisse kolib**, siis ta on huvitatud keeleõppest, sest eesti keele oskus on talle eluliselt vajalik.

³⁴ Analüüsides teenusepakkujate intervjuusid ning kõrvutades tulemusi keeleõppe korralduse analüüsi käigus kogutud teabega (ennekõike intervjuu INSA esindajaga), võib väita, et nii koolitajate kui õppurite teadlikkust olemasolevatest võimalustest tuleb tõsta ning nende kasutamist julgustada. Näiteks on olemas keskkond „Keelekliik“ (<https://www.keelekliik.ee/et/welcome>), e-õppe võimalust pakub ka veebipõhine eesti keele õppekeskkond ENFANT (<http://www.efant.ee/std/>).

5.2.3 Keeleõppe metoodika

Uussisserändajateks on nii rändekava raames kui ka väljaspool seda Eestisse saabunud rahvusvahelise kaitse saanud isikud. Nendega seonduvad õpetajale eesti keele õppes spetsiifilisemad väljakutsed. Näiteks on õppureid, kel puudub kirjaoskus või kes ei tunne ladina tähestikku. Samuti on Eestis võimekus õpetada eesti keelt peamiselt inglise või vene keele põhjal, n-ö eksootilisemate keelte baasil õpetamisega jäädakse hätta. Ühe ettepanekuna baaskeelte osas leitakse, et juba praegu õpivad Eestis inglise keele baasil eesti keelt ka inimesed, kellel oleks mõistlikum **prantsuse keele** baasil õppida, sest nende teine keel on prantsuse keel.

Keeleõppe metoodika ise aga **ei tohiks** reeglina uussisserändajate puhul teistest erineda.³⁵ Täheledatakse siiski, et erinevate eesti keele aspektide tunnetuslik keerulisus sõltub sisserändaja emakeelest ja väljakutseks õpetamisel on **kultuuri- ja taustaerinevused**. Näiteks sisserändajal Aafrikast võib puududa Eestiga sarnanev looduskogemus, mis teeb talle vastavat sõnavara sisaldava teksti mõistmise raskeks. Seega on tähtis täienduskoolituste abil arendada täiskasvanutele eesti keele õpetajate **multikultuurilise õpetamise oskusi**.³⁶

„Mul olid nigeerlased /.../ õppurid ja ma ütlen näiteks „seened“ /.../ ja siis nad, et „Mis asi see on?“ /.../ Ma ütlesin, et „No see on see, mida süüakse. /.../ mis teil metsas kasvab.“ „Mis see mets on?“ /.../ Või „oja“ näiteks. /.../ Nende kultuuris, nende elus ei ole selliseid asju. Ja meil tuleb arvestada. Järgmistele õpetasin juba /.../ seletasin teistmoodi.“ (V2, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Samuti nagu püsielanike puhul, nii on kaasaegsete **õppematerjalide puudus** kvaliteetse eesti keele õppe pakkumist pärssivaks teguriks ka uussisserändajate puhul. Seetõttu ei jää koolitajatel muud üle, kui otsida ise sobivaid lugemistekste või luua materjalid ise (näiteks dialoogid).

Kokkuvõttes leitakse, et uussisserändajate edasimineku keeletunnis on võrreldes püsielanikkonnaga üldiselt kiirem, sest uussisserändajate puhul on üldiselt täheldatav reaalne huvi eesti keele ja kultuuri vastu ning neil puudub psühholoogiline barjäär keeleõppe ja -kasutamise ees. Ühiste õpperühmade olemasolu, kus õpivad nii püsielanikud kui uussisserändajad, on mõjunud positiivselt kohalike motivatsioonile ja valmisolekule rohkem kursuse käigus tööd teha. Keeleõppe metoodika ei tohiks üldjuhul uussisserändajate puhul teistest erineda, kuid õpetamise teevad keeruliseks kultuuri- ja taustaerinevused. Seega on tähtis täienduskoolituste abil arendada täiskasvanutele eesti keele õpetajate multikultuurilise õpetamise oskusi.

³⁵ Kohanemisprogramm küll sisaldab tutvumist Eesti ühiskonna, seaduste jms.

³⁶ Koolitajatelt nõuab see teenusepakkujate hinnangul tulevikus üha enam ka õppimisega mitteseotud aspektide hindamist, nagu näiteks vägivaldsete konfrontatsioonide esinemise tõenäosust grupis.

6 Teenusepakkujate tegevusvõimekuse arenguvajadused

Teenusepakkujate **tegevusvõimekus** on oluline analüüsidimensioon, kuna see seostub otseselt keeleõppe pakkumise võimekuse ja kvaliteediga.³⁷ Vaatlesime käesolevas uuringus järgmisi organisatsioonilise tegevusvõimekuse keskseid tahke: planeerimise ja juhtimisega seonduvat; inimressursi ehk kvalifitseeritud personali ja materiaalsete ressursside piisavust; finantssuutlikkust; koostööd/konkurentsi teiste valdkonnas tegutsevate organisatsioonidega; organisatsiooni teenuste pakkumise/arendamise aspekte ning organisatsiooni mõju ühiskonnas ehk võimet ja valmisolekut sekkuda valdkonna arengusse.

Peamised tegevusvõimekust puudutavad arenguvajaduste analüüsi järeldused on uuringu autorite hinnangul järgmised.

Intervjuudes osalenud teenusepakkujate **juhtimiskultuur** on üldiselt kaasav. Kui diskussioonides paluti kirjeldada, kuidas otsustatakse organisatsioonis teenusepakkumise sisu, vormi ja mahu tuleviku üle, siis enamasti arutatakse neid teemasid organisatsioonis ühiselt. Ühiselt analüüsitakse jooksvalt ette tulnud probleeme ja otsitakse lahendusi (nt kvaliteediprobleemide korral).³⁸ Erandiks on paar-kolm intervjuueeritud väiksemat koolituspakkujat, kus otsustusprotsess on pigem ühe inimese, kes on ühtlasi ka ise keeleõpetaja, keskne.

Organisatsioonide **planeerimisoskus** on erineval tasemel. Mõnel on see kehvem, nad ei ole proaktiivsed, vaid pigem reageerivad jooksvalt sellele, milliseid tellimusi (ennekõike riigi poolt) pakutakse. Teised mõtleavad ka alternatiivide peale, teiste keelte õpetamise võimalustele peale eesti keele, samuti muude koolituste arendamise peale lisaks keeleõppele. Nii riigil kui erialaliitudel ja katusorganisatsioonidel tuleks tegutseda teenusepakkujate planeerimisoskuse arendamise nimel. Organisatsioonide elujõulisuse arendamisse, mille fookus on ennekõike MTÜ-del ja SA-del, suunatakse Eestis omajagu ressursse, need hõlmavad nii riigipoolseid toetusi kui ka välisressursse (nt Kodanikuühiskonna Sihtkapitali ja Avatud Eesti Fondi toetused). Midagi analoogilist tuleks valdkonna spetsiifikat arvestades arendada ka keeleõppe pakkujate puhul, kelle juriidiline vorm on praegu mitmekesine ja kellest umbes kolmandik on samuti MTÜ-d (vt teenusepakkujate profiil ptk 1).

Ressursside küsimusi (nii inimesed kui materiaalsed ressursid) lahati raportis pikemalt eespool (ptk 5.1) ning esmajoones puudutasid need heade õpetajate vähesust ja õppematerjalide ebapiisavust (ennekõike õpikute ja e-materjalide osas). Sarnaselt on varasemad uuringud probleemidena keeleõppe pakkumisel märkinud heade õpetajate vähesust ja sellest tulenevat kvaliteedi kõikumist (Saar Poll 2013, alates lk 127). Ressursside puhul mainiti intervjuudes ka muid vajadusi, nt sobivate ruumide puudumist (kallid rendihinnad), kuid need olid õpetajate ja õppematerjalidega võrreldes marginaalse tähtsusega.

Mis puudutab organisatsioonide **finantssuutlikkust**, siis on ennekõike projektikirjutamise oskus osal teenusepakkujatel oluliselt väiksem kui teistel. Soovitada võiks julgustada neid nõu küsima maakondlike arenduskeskuste (MAK) konsultantidelt. Sellise soovitusel võiksid anda mh INSA ja töötukassa oma konkursside pressiteadetes.

³⁷ Tegevusvõimekuse mõningaid aspekte puudutavad ka uuringud Saar Poll 2013 ja Rannut 2010, kuid ei käsitle seda eraldi.

³⁸ Uuringus osalenud kõrgkoolide puhul on otsustusprotsess mõistagi teistsugune.

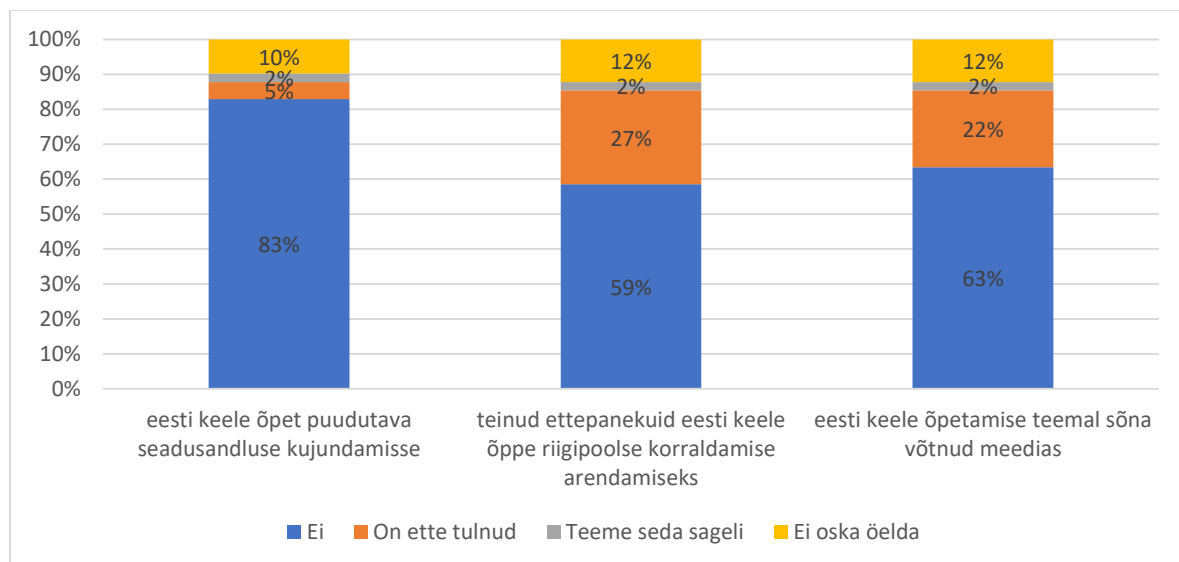
Väga oluline on arendada **koostööd** keeleõppe pakkujate vahel, mille üks võimalusi on mh täienduskoolitused, mis toovad valdkonnas töötavad inimesed kokku. Seda teemat mainitakse ühe intervjuu lõpuosas, kui paluti tõstatada omapoolseid olulisi teemasid. Märgitakse, et kuna jutuks on olnud täienduskoolitused õpetajatele, mida riik võiks korraldada, siis oleks tore, kui perioodiliselt „üksteist näeme nägupidi ka, et meil oleks kogemuste vahetus“. Samas võiks ka erialaliitude ülesanne olla keeleõppe pakkujaid motiveerida omavahel koostööd arendama, sest seda on ilmselgelt vaja ja see tuleks osapooltele kasuks. Näha on, et koostöösoov on olemas – näiteks pärast fookusrühmaintervjuusid toimus mõnda aega veel osalejate omavaheline arutelu, jagati visiitkaarte, diskuteeriti kogemuste/metoodika üle jne.³⁹ Raporti varasemas osas (ptk 2.1) esitati näiteid, kus koolituspakkujad on loobunud erasektori teenindamisest või nt töötukassa hangetest, kuna INSA hangetega on kõik ressursid ammendunud. Samas, oskust ja soovi oleks ka neis osaleda. Koolituspakkujate esindajad leiavad intervjuudes, et koostöö oleks mõistlik teatud juhtudel ka teenuse pakkumisel, nt suurte mahtude puhul.

„Näiteks, miks meie hankes väga aktiivselt ei osale – meil ei ole nii palju õpetajaid /.../ no kas ei või jagada siis mitme firma vahel? Ma ei usu, et igas koolis on kaksteist, kuusteist õpetajat.“ (V1, Tallinna 1. rühmaintervjuu)

Arendamist vajab oma **teenuse müümise** oskus. Intervjuude käigus ilmnis, et reklaamitöö tegemise oskus on organisatsioonidel väga erinev. Koolituspakkujad tunnistavad seda probleemi ise, aruteludes öeldakse, et „tuleb õppida ka ennast müüma“ ja et „keegi teine ei tule seda väljastpoolt tegema“. Ka koolituspakkujate kodulehed, mida uuriti käesoleva uuringu valimi koostamisel, on väga erineva tasemega nii informatiivsuse kui kujunduse poolest. Nende oskuste arendamise üks viis on vastavad täienduskoolitused. Kui teenusepakkuja juriidiline vorm on MTÜ, leidub vajalikke koolitusi Eestis ka vabaühendustele mõeldud toetuste kaudu (KÜSK jt).

Ankeetküsitluses uuriti ka organisatsioonide **mõju ühiskonnas**, täpsemalt seda, kuidas sekkutakse valdkonna arengusse. Enamik teenusepakkujaid ei osale aktiivselt eesti keele õppe arendamisel.

Joonis 7. Teenusepakkujate osalemine eesti keele õppe arendamises viimase 5 aasta jooksul (% küsimusele vastanutest)

Allikas: teenusepakkujate küsitlus 2018.

³⁹ Valmisoleku omavaheliseks koostööks toob teenusepakkujate puhul välja ka Saar Poll 2013.

Näiteks 83% küsimusele vastanud teenusepakkujatest ei ole viimase 5 aasta jooksul panustanud eesti keele õppe regulatsioonide kujundamisse (Joonis 7). Küll aga on umbes neljandik küsimusele vastanutest teinud mingit laadi ettepanekuid eesti keele õppe riigipoolse korralduse arendamiseks. Avatud vastuste põhjal võib öelda, et kaasarääkimise katsetel ei nähta tulemust ja seetõttu esineb niisugust praktikat vähe. Kui juhtumisi teenusepakkujatele suunatud ideekorje toimubki, siis sisendit oodatakse teatud valitud koolituspakkujatelt ja isikutelt.

Kokkuvõtteks on organisatsioonide planeerimisoskus erineval tasemel. Mõnel on see kehvem, nad pigem reageerivad jooksvalt sellele, milliseid tellimusi (riigi poolt) pakutakse. Teised mõtlevad ka alternatiivide peale. Nii riigil kui erialaliitudel ja katusorganisatsioonidel tuleks tegutseda teenusepakkujate planeerimisoskuse arendamise nimel. Ressurssidest puudutasid arenguvajadused heade õpetajate vähesust ning õppematerjalide ebapiisavust (ennekõike õpikute ja e-materjalide osas). Projektikirjutamise oskus on osal teenusepakkujatel oluliselt väiksem kui teistel. Soovitada võiks julgustada neid nõu küsima MAK-ide konsultantidelt. Keeleõppe pakkujad peaksid tegema omavahel rohkem koostööd, sh erialaliitude kaudu. Arendamist vajab teenuse müümise oskus. Nende oskuste arendamise üks viise on täienduskoolitused. Kui teenusepakkuja juriidiline vorm on MTÜ, leidub vajalikke koolitusi Eestis ka vabaühendustele mõeldud koolituste seas.

Kokkuvõte

Täiskasvanutele eesti keele koolitusi pakkuvaid organisatsioone pole Eestis palju. Luba eesti keele tasemeeksamiks ettevalmistavate koolituste pakkumiseks oli 2017. aasta lõpul 55 koolituspakkujal ning majandustegevuste keelekoolituste, mille hulgas võivad olla ka eesti keele koolitused, pakkumiseks oli esitanud lisaks 109 pakkujat. Valimi koostamisel ilmnes, et neist 164-st omakorda 7 kas õpetasid eesti keelt väga ammu või ei õpeta üldse. **Eesti keele koolituste pakkujate arv on seega ca 157 asutust.** Koolitajate arv võib olla suurem nende pakkujate arvelt, kes ei ole majandustegevusteadet esitanud, aga selliste koolitajate hulga hindamiseks pole informatsiooni.

Täiskasvanute eesti keele **koolituste pakkujad on mitmekesine grupp**, sisaldades juriidilise vormi järgi nii mittetulunduslikke kui kasumit taotlevaid ühinguid, aga ka avalik-õiguslikke ülikoole ja kohaliku omavalitsuse hallatavaid asutusi. **Suur osa asutusi on väikesed, projektipõhiselt tegutsevad**, milles on üks-kaks põhikohaga töötajat, kes vastavalt projektidele palkavad eesti keele õpetajaid võlaõiguslike lepingutega juurde.

Koolitustest, mida majandustegevuste esitanud koolitajad teevad, ja nende mahtudest annab ülevaate Eesti Hariduse Infosüsteemis asutuste regulaarse aruandluse kaudu kogutav andmestik. See andmestik aga ei erista eesti keele koolitusi teistest koolitustest, mistõttu **puudub regulaarne ja täpne ülevaade spetsiifilisemalt eesti keele koolituste pakkumisest.** Arvestades eesti keele koolituste tähtsust Eestis ning asjaolu, et eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe on mitmete riiklike strateegiliste kavade osa, **võiks koolitajate aruandluskohustust täpsustada nii, et eesti keele koolituste kohta esitataks andmed eraldi**, mis võimaldaks edaspidi saada regulaarse ülevaate eesti keele koolituste mahust Eestis. Uuringu käigus tehtud küsitlusele vastanud organisatsioonidest (43 organisatsiooni) 40% pakkus eelmise aasta jooksul 5 või vähem eesti keele koolitust ehk nad avasid keskmiselt vähem kui ühe koolitusgrupi kahe kuu järel ja 35% pakkus 12 või enam koolitust aastas.

Eesti keele koolituste turul on **riiklikud tellimused olulised ja mitmete eesti keele koolitusi pakkuvate asutuste jaoks primaarseks turuks.** Küsitlusele vastanud organisatsioonidest oli erasektor peamine eesti keele koolituste tellija vaid 17% jaoks. Arvestades suhteliselt suurt eesti keele õppe riikliku tellimuse osakaalu, on erasektori turg pigem väike. Potentsiaalsed õppijad on hästi informeeritud tasuta eesti keele õppimise võimalustes ega ole seetõttu valmis eesti keele õppele kulutusi tegema.

Riiklikud eesti keele õppe tellimused on tsüklilised ja seotud Euroopa struktuurivahendite rahastusega. Tsükliline rahastus kombinatsioonis projektipõhiste organisatsioonidega, kus õpetajad töötavad suures osas võlaõiguslike lepingutega, viib olukorrani, kus **koolituspakkujatel ei ole piisavalt kindlust strateegiliste investeeringute jaoks ning seepärast jäävad väheseks nii huvi kui ka võimalused eesti keele õpetajate täienduskoolituste finantseerimiseks.** Stabiilsemate töölepingutega saavad eesti keele õpetajaid palgal hoida vaid suuremad koolitajad, kus eesti keele õppe tsüklilist riiklikku rahastamist suudetakse tasakaalustada muude keelte või muu valdkonna koolitustega.

Suurimad riigihangetega eesti keele koolituste tellijad on töötukassa ja INSA. Mõnedes riiklike tellimuste detailides on koolituspakkujad kriitilised. Üldisemalt osutatakse, et **hanketingimused koostatud selliselt, et suuremad koolituspakkujad on eelisseisus** või ka ainuvõimalikud pakkujad, ja teenusepakkujate intervjuudes tehti etteheiteid, et riigihanked võidavad regulaarselt ühed ja samad suuremad pakkujad. Samas võivad olla suuremate pakkujate võidud seotud ka nende parema võimekusega riigihangete pakkumiste kirjutamisel. Eesti keele koolituste hangete tegemisel võiks **vaadata üle hanketingimused nii,**

et need võimaldaksid väiksemas mahus koolitusi pakkuda ka väiksematel kohalikel koolituspakkujatel. Praegust ühispakkumiste tegemise võimalust koolitajad ei kasuta, mistõttu see ei loo praktikas võimalust pakkumistes osaleda. Need sammud võimaldaksid ühelt poolt suurendada konkurentsi eesti keele õpet pakkuvate koolitajate turul ja teiselt poolt mõnevõrra leevendada sobivate õpetajate puudust.

Konkreetsena probleemina toodi **töötukassa hangete** juures välja, et **riigihanke võitja otsustatakse kvalifitseeruvate ja tingimustele vastavate pakkujate seast vaid madalaima hinna alusel.** Intervjuudes väideti, et see viib **alapakkumiste tegemiseni**, mis omakorda viib kohati alla koolituste kvaliteedi, kuna selliste pakkumiste korral ei ole võimalik heade oskustega võimekaid õpetajaid palgata.

Koolitusgrupid, mis koostatakse riikliku tellimuse täitmiseks, said **erinevat kriitikat** sõltuvalt riiklikust tellijast. INSA koolituste grupe (ca 15–16 inimest) pidasid teenusepakkujad **liiga suureks**, samas töötukassa gruppide suurust (12 inimest) sobivaks. Töötukassa gruppidele heideti ette aga **gruppide erinevat keeleoskustaset ja sotsiaaldemograafilist varieeruvust**, mis ei võimalda hästi keeleõpet ühes grupis korraldada. Keeleoskuse erinev tase tuleneb osal juhtudel ka sellest, et töötukassa **komplekteerib keeleõppegrupid ilma keelekoolitajapoolsete testideta.** Viimase vältimiseks oleks teenusepakkujate hinnangul vaja, et koolitajatel oleks võimalik ise koolitusele tulevate inimeste keeleoskustaset testida ning neil oleks suurem vabadus koolitusgruppe komplekteerida. INSA koolituste gruppide koostamise probleem on olnud pikk ooteaeg koolitusele registreerumise ning koolituse alguse vahel, nii et on esinenud koolitatavate nimekirjade aegumist.

Koolituspakkujate vaatest on suurimad täiskasvanutele eesti keele õppe pakkumise arenguvajadused seotud **kvalifitseeritud õpetajate nappusega**, mis ei võimalda eesti keele koolituste mahtusid suurendada. Puudus on nii õpetajatest üldisemalt kui ka olemasolevate õpetajate teatud oskustest. Õpetajate puuduse tõttu koolitavad täiskasvanuid sageli põhikohaga üldhariduskoolis õpetavad õpetajad, kuid neil ei pruugi olla täiskasvanute koolitamiseks vajalikke eriteadmisi ja -oskusi. Samuti toovad teenusepakkujad välja, et puudujäägid on kaasaegsete aktiivõppemetodite kasutamise oskuses ning erineva taustaga ja sotsiaaldemograafilistesse gruppidesse kuuluvate inimeste õpetamise oskuses. Kokkuvõttes tunnetavad koolitusasutuste esindajad, et kvalifitseeritud õpetajate piisavaks olemasoluks **on vaja nii täienduskoolitusi olemasolevatele õpetajatele kui ka täiskasvanute eesti keele õpetajate arvu üldisemat kasvu.** Koolitusasutuste enda motivatsioon eesti keele õpetajate täienduskoolituste korraldamiseks ja finantseerimiseks on vähene, kuna projektipõhise ning tsüklilise rahastamise tõttu ei pruugi kasu sellest koolitusest tulla koolitusasutusele. Seetõttu ootavad koolitusasutused, et õpetajate täienduskoolituse tagaks riik.

Lisaks kvalifitseeritud õpetajate nappusele toovad koolitusasutused probleemina välja täiskasvanutele sobivate ja kättesaadavate **õppematerjalide (s.t õpikute ja lugemistekstide) puuduse.** Õpikute puudust märgitakse just B2- ja C1-taseme õpetamisel. Arvestades, et tegemist on kõrgemate keeletasemetega, oleks mõistlik, kui õpetaja koostab selle taseme õppematerjalid enda vajaduste ja äranägemise järgi. Õpetaja soovidele vastavate õppematerjalide koostamise saab siduda täienduskoolitustegevusega.

Eesti keele koolitusi pakkuvad asutused leiavad üldiselt, et **keeleõppijate motivatsioon on kõrge** ja nendel, kes koolituste eest ise tasuvad, on see kõrgem kui teistel. Samuti leitakse, et uussisserändajate eesti keele õppe motivatsioon on kõrgem kui välispäritolu püsielanikel. Soov eesti keelt õppida on suurenenud, kuna viimastel aastatel **on kasvanud riiklikult finantseeritud eesti keele õppe maht**, mis seondub eelkõige Euroopa Liidu struktuurivahendite perioodi finantseerimise suunamisega eesti keele õppesse. Leitakse, et **riik on eesti keele õppimise soovi Ida-Virumaal suurendanud**, pöörates Ida-Virumaale suuremat

tähelepanu. Panustatakse nii kohalike probleemide lahendamisse kui eesti kultuuri tutvustamisse, mida inimesed tunnustavad.

Ida-Virumaal, aga ka Harjumaal, on piirkondi, kus eesti keele õpe on pärsitud keelekeskkonna puudumise tõttu. Keeleõpet **toetavatest tegevustest kõige olulisemaks peavadki teenusepakkujad keelekeskkonna vahetusega seotud tegevusi**. Teenustest, mida tuleks edaspidi tavapärase keeleõppe kõrval rohkem arendada, tuuakse välja keeleklubid, mis on kultuuriprojektide ning keelekeskkonna vahetuse (sh õppereisid) kõrval hästitoimiv formaat ning tulemuslikud moodused tavalise keeleõppe (kursuste) kõrval. Samuti leiavad eesti keele koolitajad, et arendada tuleb e-teenuseid, mis täiendavad ja toetavad klassiruumiõpet.

Kasutatud kirjandus

Lauringson, A., Villsaar, K., Tammik, L. ja Luhavee, T. (2011) [Tööturukoolituse mõjuanalüüs](#). Tallinn: Eesti Töötukassa.

Luga, A-O. (2016) [Sillamäe elanike eesti keele õpe](#). Magistritöö. Tartu Ülikooli Narva Kolledž. Narva.

Rannut, M. (2010) [Ülevaade täiskasvanutele eesti keelt õpetavate vabahariduslike institutsioonide õpetuse kvaliteedist](#). Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Keele ja Kultuuri Instituut.

Saar Poll (2013) [Keeleõppe arendamise programmide mõju uuring](#). Tellija: Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed.

[Täiskasvanute koolituse seadus](#), vastu võetud 18.02.2015, RT I, 23.03.2015, 5, jõust. 01.07.2015, viimane red. RT I, 10.06.2015, 10.